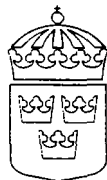

Finansutskottets betänkande

1989/90:FiU9

Ny prisregleringslag (prop. 1989/90:21)

1989/90
FiU9

Sammanfattning

Förslaget till ny prisregleringslag är utformat som en beredskapslag. Lagen är avsedd att tillämpas i första hand i krigs- och krissituationer. Den nya lagen, som skall ersätta allmänna prisregleringslagen (1956:236), bygger i sina huvuddrag i sak på den gamla lagen. Den nya lagen skall emellertid till skillnad mot tidigare lagstiftning möjliggöra reglering av hyror och avgifter som fastställs av statliga myndigheter. En utvidgning föreslås av möjligheten att prisreglera avgiftsbelagd kommunal verksamhet. Därutöver föreslås att en föreskrift om högstpris, pristopp eller förhandsanmälningsskyldighet skall gälla även avtal som ingåtts innan föreskriften trädde i kraft, om varan levereras eller tjänsten utförs efteråt.

Utskottet tillstyrker propositionens förslag till ny prisregleringslag.

I en gemensam reservation från moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet föreslås att prisregleringslagen utformas så att den endast kan tillämpas vid krig eller krigsfara eller vid varuknapphet till följd av annan utomordentlig händelse. I samma fråga reserverar sig vänsterpartiet kommunisterna som kräver att lagen skall användas som ett mer aktivt instrument i den ekonomiska politiken för att dämpa prisökningar. Miljöpartiet anser att det klart skall framgå att lagen skall kunna sättas i tillämpning vid varubrist på grund av ekologiska störningar eller katastrofer.

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet

dels proposition 1989/90:21 om en ny prisregleringslag,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1989/90:Fi7 av Gunnar Björk m.fl. (c),

1989/90:Fi8 av Lars Tobisson m.fl. (m),

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp),

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp),

1989/90:Fi11 av Anne Wibble m.fl. (fp) och

1989/90:Fi12 av Lars Werner m.fl. (vpk).

Utskottet har berett näringsutskottet och bostadsutskottet tillfälle att yttra sig i ärendet. *Yttrandena* återfinns i *bilaga 2* (1989/90:NU4y) och *bilaga 3* (1989/90:BoU1y).

1989/90:FiU9

Propositionen

I proposition 1989/90:21 (civildepartementet) har regeringen — efter föredragning av statsrådet Margot Wallström — föreslagit riksdagen att anta de i propositionen framlagda förslagen till

1. prisregleringslag,
2. lag om ändring i förfogandelagen (1978:262).

Lagförslagen återfinns i *bilaga 1* till betänkandet.

Motionerna

Förslaget till ny prisregleringslag

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1989/90:21.

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

2. att riksdagen, om yrkande l inte bifalls, avslår regeringens förslag till ny prisregleringslag,
3. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till prisregleringslag enligt vad som anförts i motionen, i berörd del.

Prisregleringslagens tillämpning

1989/90:Fi8 av Lars Tobisson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen avslår 8 och 9 §§ i regeringens förslag till ny prisregleringslag i enlighet med vad som anförts i motionen.

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp) vari yrkas

2. att riksdagen av regeringen begär en ny prisregleringslag som innebär att lagtexten i väsentliga delar är kongruent med lagens motivdel,

3. att riksdagen av regeringen begär en ny prisregleringslag som innebär att den föreslagna 8 § kompletteras med att risk för eller förekomst av ekologiska skador och katastrofer kan föranleda införande av prisreglerande åtgärder.

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

1. att riksdagen bestämmer lagens tillämpningsområde till vad som anförts i motionen, i berörd del.

1989/90:Fi11 av Anne Wibble m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1989/90:21 i vad avser tillämpning av prisreglering i fredstid.

2. att riksdagen beslutar att prisregleringslagens tillämpning skall bestämmas till sådana situationer som angivits i motionen.

1989/90:Fi12 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

2. att riksdagen beslutar om sådan utformning av den nya prisregleringslagen att den skall kunna nyttjas offensivt som ett mer reguljärt inslag i den ekonomiska politiken i framtid än vad regeringen föreslår i propositionen.

Hysesstopp

1989/90:Fi7 av Gunnar Björk m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beträffande prisreglering på hyresmarknaden avslår proposition 1989/90:21 i denna del i enlighet med det anförda.

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till prisregleringslag enligt vad som anförts i motionen, i berörd del.

1989/90:Fi12 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår förslaget i lagens 35 § att hysesstopp skall vara tidsbegränsat till högst sex månader.

Avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering

1989/90:Fi7 av Gunnar Björk m.fl. (c) vari yrkas

3. att riksdagen beträffande avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering avslår proposition 1989/90:21 i denna del i enlighet med det anförda.

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till prisregleringslag enligt vad som anförts i motionen, i berörd del.

1989/90:Fi11 av Anne Wibbe m.fl. (fp) vari yrkas

4. att riksdagen beslutar att pridföreskrifter ej skall få tillämpas på sådana avtal som ingåtts innan föreskriften om prisreglering trädde i kraft.

Reglering av marginaler m.m.

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

3. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt förslag till prisregleringslag enligt vad som anförts i motionen, i berörd del.

Nyttjanderätt till varor m.m.

1989/90:Fi7 av Gunnar Björk m.fl. (c) vari yrkas

2. att riksdagen beträffande nyttjanderätt till varor m.m. avslår proposition 1989/90:21 i denna del i enlighet med det anförda.

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp) vari yrkas

4. att riksdagen av regeringen begär en prisregleringslag som klargör hur det skall vara möjligt att i framtiden kunna särskilja vad som är svenskproducerade resp. importerade varor där detta inte klart framgår av varans art.

Tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser

1989/90:Fi11 av Anne Wibble m.fl. (fp) vari yrkas

3. att riksdagen beslutar om sådan lydelse av prisregleringslagens inledande bestämmelser att den vars rätt beröres icke lider större förfång än som är nödvändigt.

Redovisningen av lagförslaget i propositionen

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen har framförts om jämförelsemöjligheter mellan gamla lagar och ett nytt lagförslag.

Utskottet

Förslaget till ny prisregleringslag är utformat som en beredskapslag avsedd att tillämpas i första hand i krigs- och krissituationer. Den nya lagen, som skall ersätta allmänna prisregleringslagen (1956:236), bygger i sina huvuddrag i sak på den gamla lagen.

Den nya lagen skall emellertid till skillnad mot tidigare lagstiftning möjliggöra reglering av hyror och avgifter som fastställs av statliga myndigheter. Vidare föreslås en utvidgning av möjligheten att prisreglera avgiftsbelagd kommunal verksamhet.

Vidare föreslås att en föreskrift om prisstopp skall gälla även avtal som ingåtts innan föreskriften trädde i kraft, om varan levereras eller tjänsten utförs efteråt. Detsamma gäller även för högstpris och förhandsanmälan. En föreskrift om hyresstopp skall enligt förslaget också gälla utan hinder av att högre hyra tidigare har bestämts för den tid som omfattas av hyresstoppet.

En prisreglering föreslås även kunna avse marginaler och andra i priset ingående delar. Föreskrifterna får också begränsas till att gälla en viss del av landet.

Prisregleringar av andra orsaker än krig eller krigsfara skall enligt förslaget inte omfatta sådan enskild verksamhet som inte utgör näringsverksamhet.

Det finns en bred enighet om att det även i framtiden behövs en lagstiftning för prisregleringar i extraordinära krissituationer såsom krig, krigsfara och avspärrning. Den i dag gällande allmänna prisregleringslagen är från 1956. Det finns enligt utskottets mening ett behov av en modernisering och reformering av lagstiftningen. Det är utskottets uppfattning att det nu framlagda förslaget tjänar dessa syften. Utskottet är därför inte berett att ställa sig bakom förslaget i *motionerna Fi9* (mp) yrkande 1 och *Fi10* yrkande 2 om att propositionen skall avvisas i sin helhet. Motionsyrkandena bör således avstyrkas av riksdagen.

I *motion Fi10* av Bengt Rosén (fp) föreslås vidare att om riksdagen skulle godkänna att en ny prisregleringslag skall kunna utnyttjas i fredstid så bör lagen delas upp i två lagar — en lag för fredsförhållanden och en lag för krig och krigsfara och andra krissituationer med varuknapphet.

I propositionen framhålls att en uppdelning av lagstiftningen på två olika lagar för skilda typer av situationer inte kan ske med utgångspunkt i begreppen krig och fred. Gränsen måste i stället dras mellan situationer med varuknapphet och andra situationer med risk för en kraftig inflation. Man skulle då kunna få två olika lagar, som båda kunde bli aktuella att tillämpa under fredsförhållanden beroende på orsaken till de inträdda eller befarade prisstegringarna. Mot den bakgrunden delar utskottet den uppfattning som framförs i propositionen att det är mindre lämpligt att arbeta med skilda fullmaktslagar för olika typer av situationer. Bestämmelser om prisreglering bör därför hållas samman i en gemensam lag för både krissituationer och fredsförhållanden.

Utskottet avstyrker med det anförda yrkande 3 i här berörd del i *motion Fi10*.

Prisregleringslagens tillämpning

I *motionerna Fi8* av Lars Tobisson m.fl. (m), *Fi11* av Anne Wibble m.fl. (fp) och *Fi10* av Bengt Rosén (fp) föreslås en omarbetning av lagen innebärande en mer restriktiv utformning av förutsättningarna för att tillgripa en prisreglering. Motionärernas motivering är att det starkt måste ifrågasättas om prisreglering kan vara ändamålsenlig som ekonomisk-politiskt medel i någon fredstida situation. All erfarenhet visar enligt motionärerna att en prisreglering aldrig kan hejda en inflation. Snarare blir effekten den motsatta. Mot den bakgrunden föreslås i *motion Fi8* (m) att prisregleringslagen skall vara en beredskapslag som endast skall utnyttjas i krig eller vid krigsfara. I *motionerna Fi11* (fp) och *Fi10* (fp) förordas att lagen även bör kunna tillämpas om det vid extraordinära situationer uppkommer svår varubrist eller betydande fara för varubrist för folkförsörjningen eller totalförsvaret.

I motsats till de krav på en mer restriktiv tillämpning av prisregleringslagen som framförs i *motionerna* från moderata samlingspartiet

och folkpartiet föreslås i *motionerna* Fi9 av Carl Frick (mp) och Fi12 av Lars Werner m.fl. (vpk) en breddning av tillämpningsområdet. I motion Fi9 framförs kravet att den föreslagna 8 §, som anger vilka delar av prisregleringslagen som skall sättas i tillämpning vid "annan orsak än krig eller krigsfara", bör kompletteras med att risk för eller förekomst av ekologiska skador och katastrofer kan föranleda införande av prisreglerande åtgärder. I motion Fi12 (vpk) uttalas att lagen bör utformas på ett sådant sätt att den kan utnyttjas offensivt och som ett mer reguljärt inslag i den ekonomiska politiken än vad som förutses i propositionen.

Utskottet vill med anledning av dessa motioner anföra följande.

I motionerna Fi8 (m), Fi11 (fp) och Fi10 (fp) krävs ändringar i den föreslagna lagen som innebär en kraftig begränsning av möjligheterna att sätta prisregleringslagen i tillämpning. Utskottet delar motionärernas uppfattning i så måtto att lagen i första hand bör vara avsedd för krigs- och andra krissituationer.

Som utskottet ser det måste emellertid prisregleringslagen under en begränsad period och i kombination med andra ekonomisk-politiska åtgärder kunna användas i stabiliseringspolitiskt syfte. Som framhålls i propositionen bör lagen dock endast undantagsvis användas i fredstid och då med stor urskiljning och försiktighet.

Utskottet avstyrker med det anförda motionerna Fi8 (m), Fi11 (fp) yrkandena 1 och 2 samt Fi10 (fp) yrkande 1.

Av vad utskottet anfört följer att utskottet inte kan ställa sig bakom en utformning av en ny prisregleringslag som innebär att prisreglerande åtgärder tenderar till att bli ett permanent inslag i den ekonomiska politiken. Utskottet avstyrker därför motionerna Fi9 (mp) yrkandena 2 och 3 samt Fi12 (vpk) yrkande 2.

Områden för prisreglering

Hysesstopp

Det framlagda förslaget i propositionen innebär bl.a. att regeringen skall ges befogenhet att meddela föreskrifter om hyresstopp — en typ av föreskrifter som i dag endast kan meddelas av riksdagen genom lag. Enligt föredragande statsrådets mening torde i och för sig de s.k. bruksvärdesreglerna och bestämmelserna om förhandlingsordning m.m. åtminstone under normala förhållanden utgöra en garanti mot från samhällssynpunkt skadliga hyreshöjningar när det gäller bostadshyror. Samtidigt är det enligt statsrådet inte uteslutet att statsmakterna under vissa förhållanden kan finna ett hyresstopp motiverat av stabiliseringspolitiska skäl. En förutsättning för att ett hyresstopp skall kunna användas som ett medel i detta syfte anges vara att de aktuella föreskrifterna kan meddelas av regeringen i samma ordning som andra prisreglerande åtgärder.

Enligt förslaget bör bestämmelserna om hyresstopp omfatta hyror för såväl bostadslägenheter som lokaler. Ett hyresstopp föreslås således — förutom vid krig eller krigsfara — endast kunna förekom-

ma när inträdda eller befarade hyresstegringar hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen. Om en reglering av hyrorna under fredsförhållanden skulle anses nödvändig av andra skäl, t.ex. som ett inslag i bostadspolitiken, bör detta enligt förslaget liksom hittills kräva särskild lagstiftning av riksdagen.

I *motion Fi7* av Gunnar Björk m.fl. (c) instämmer man i regeringens bedömning att det under extraordinära förhållanden som krig eller krigsfara bör finnas en möjlighet att via en fullmaktslag ingripa på hyresmarknaden med ett hyresstopp. Däremot anser motionärerna inte att lagen skall göras tillämplig på denna marknad under fredstida förhållanden. Dessutom måste enligt motionärernas mening tas i beaktande att den ordning för hyressättning och förhandling som gäller på hyresmarknaden minskar riskerna för att hyresstopp skall behöva tillgripas. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 1 att regeringsförslaget skall avslås i vad avser prisreglering på hyresmarknaden under andra förhållanden än krig och krigsfara. Ett yrkande med i princip samma innebörd förs också fram i *motion Fi10* av Bengt Rosén (fp).

I *motion Fi12* av Lars Werner m.fl. (vpk) ställer sig motionärerna positiva till att den föreslagna prisregleringslagen även omfattar hyresstopp för bostäder och lokaler. Däremot bör det enligt deras mening inte finnas någon längsta tid för ett hyresstopp såsom föreslås i lagförslaget 35 §. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 1 att förslaget avslås i denna del och att det aktuella lagrummet utgår.

I sitt yttrande till finansutskottet framhåller bostadsutskottet (1989/90:BoU1y) att förslaget till ny prisregleringslag är väl avvägt vad gäller förutsättningar för lagens tillämpning på hyresområdet. Bostadsutskottet avstyrker därför för sin del de aktuella motionsyrkandena. Finansutskottet vill understryka att vid svåra samhällsekonomiska störningar måste en regering kunna ingripa snabbt även på hyresmarknaden och inte behöva avvakta att en särskild lag utarbetas och antas. Utskottet är sålunda inte berett att förorda en begränsning av den nya lagens tillämpning att enbart avse krissituationer vid krig eller krigsfara såsom föreslås i motionerna Fi7 (c) och Fi10 (fp). Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna Fi7 (c) yrkande 1 och Fi10 (fp) yrkande 3 i berörd del.

När det gäller frågan om *tiden för eu hyresstopp* vill utskottet anföra följande.

En föreskrift om stopphyra får enligt 35 § i den föreslagna lagen inte avse längre tid än högst sex månader. Däremot är det, som bostadsutskottet också framhåller i sitt yttrande till finansutskottet, möjligt för regeringen att under den tid bestämmelserna om hyresstopp äger tillämpning fatta beslut om stopphyra vid mer än ett tillfälle och därmed också för en period som sammantaget överstiger sex månader. Vad i vänsterpartiet kommunisternas partimotion Fi12 (vpk) yrkande 1 förordats om att en föreskrift om stopphyra inte skall tidsbegränsas är därmed i praktiken tillgodosett vid ett riksdagens bifall till det nu föreliggande lagförslaget.

I den nuvarande prisregleringslagen har inte frågan om prisregleringars effekt på ingångna avtal reglerats. Vid den praktiska tillämpningen av lagen har åtskillnad gjorts mellan å ena sidan avtal där framtida prishöjningar har varit till beloppet fastställda vid införandet av prisregleringen och å andra sidan avtal med prisjusteringsklausuler. Vid prisstopp har de förstnämnda avtalen fått fullföljas, medan de sistnämnda har fått tillämpas såvitt gäller indexförändringar fram till tidpunkten då prisstoppet infördes (med vissa olika lösningar). I propositionen föreslås dels att denna fråga skall tas in i den nya lagen, dels att båda typerna av avtal skall omfattas vid beslut om prisreglering.

Regeringens förslag möter kritik i *motionerna Fi10* av Bengt Rosén (fp), *Fi11* av Anne Wibble m.fl. (fp) och *Fi7* av Gunnar Björk m.fl. (c). Avtal om prishöjningar, som har ingåtts innan en beslutad prisreglering träder i kraft, bör inte beröras av denna reglering, anser motionärerna. Som främsta motiv anger motionärerna att en sådan lagstiftning strider mot allmänt tillämpade rättsgrundsatser.

I likhet med näringsutskottet (1989/90:NU4y) ansluter sig finansutskottet till propositionen i denna del. Om en prisreglering införs bör de prisreglerande åtgärderna träffa aktuella näringsidkare i olika led så likformigt som möjligt. Näringsutskottet nämner som exempel att under ett prisstopp på elkraft skulle råkraftsproducenterna med motionärernas förslag kunna höja priserna på högspänd elkraft eftersom de normalt justeras enligt avtal med indexklausuler, medan eldistributörerna skulle vara förhindrade att genomföra motsvarande prisförändringar. Om de här beskrivna prisavtalen — både de med och utan indexklausuler — undantogs från möjlighet till prisreglering skulle betydande negativa effekter från prisregleringssynpunkt kunna uppkomma. Lagrådet, som konstaterar att dessa bestämmelser saknar motsvarighet i gällande lag, avstyrker inte förslaget. Inte heller finansutskottet finner att förslaget innebär ett otillåtet avsteg från allmänt tillämpade rättsgrundsatser.

Med det anförda avstyrks motionerna *Fi7* (c) yrkande 3, *Fi10* (fp) yrkande 3 i berörd del och *Fi11* (fp) yrkande 4.

Reglering av marginaler m.m.

Enligt förslaget i propositionen skall den nya prisregleringslagen möjliggöra reglering av marginaler och andra i priset "ingående delar". Förutom marginalerna på produkterna skall även företagens priskalkylering kunna regleras. Nya varor som tillförs marknaden under gällande prisreglering omfattas inte av denna. På områden med snabbt skiftande varusortiment — t.ex. inom sko- och textilområdena — har en prisreglerande åtgärd därför effekt endast till dess att varusortimentet byts ut. På sådana områden, sägs det i propositionen, skulle bara en prisreglering i form av marginalstopp eller andra regleringar av kalkyleringsförfarandet ha möjlighet att förhindra en allvarlig prisstegring. I propositionen framhålls emellertid att det är förenat med stora praktis-

ka svårigheter — såväl för företagen som för berörda myndigheter — att genomföra en marginalreglering. Även om så är fallet bör man dock enligt regeringen inte fränhända sig möjligheten att för vissa speciella fall kunna ingripa med denna åtgärd.

I *motion Fi10* av Bengt Rosén (fp) framförs invändningar emot den föreslagna bestämmelsen (32 §). Innebörden av denna är oklar, framhålls det. Att utan närmare definition föra in begreppen "marginal" och "i priset ingående delar" i en lag som djupt kan ingripa i enskildas rätt är inte acceptabelt, anser motionären. Förslaget godtas emellertid såvitt gäller en lagstiftning för krissituationer med varuknapphet.

Utskottet instämmer i regeringens och näringsutskottets bedömning att den nya prisregleringslagen bör innefatta en bestämmelse som möjliggör reglering av marginaler m.m. En sådan reglering kan behöva tillgripas i vissa speciella fall. Det går dock inte, som också anförs i propositionen, att i förväg fastställa hur denna reglering praktiskt skall utformas i alla möjliga situationer. Det måste avgöras i det särskilda fallet beroende på vad som är mest ändamålsenligt med avseende på det berörda området. Lösningen av de olika tekniska frågor som kan uppkomma vid en marginalreglering måste därför anförtros åt regeringen och de tillämpande myndigheterna. I likhet med regeringen och näringsutskottet anser finansutskottet att det är väsentligt att den berörda regleringen utformas på ett sådant sätt att den hämmar konkurrensen så litet som möjligt. Med det anförda avstyrks yrkande 3 i berörd del av *motion Fi10* (fp).

Nyttjanderätt till varor m.m.

Förutom tillhandahållande av varor och tjänster föreslås den nya prisregleringslagen omfatta vissa upplåtelser. Sålunda skall upplåtelser av rätt att på fastighet avverka skog eller där ta torv, lera, grus, sten och annat omfattas. Detsamma skall gälla i fråga om överlåtelse och upplåtelser av immateriella förmögenhetsrättigheter såsom upphovsrätt till litterära eller konstnärliga verk, patenträtt m.m. Förslaget innebär i huvudsak ingen förändring jämfört med nuvarande förhållanden. Dock gäller att prisregleringar på dessa områden har visat sig vara svåra att genomföra i praktiken. Anledningen till detta är svårigheten att för upplåtelsen fastställa ett s.k. stoppris, dvs. det pris som tillämpades vid tidpunkten för införandet av prisregleringen. För t.ex. en skogsavverkningsrätt kan kvalitetsskillnader, avverkningsstrakternas olika belägenhet, etc., försvåra fastställandet av ett stoppris. Sedan år 1984 har därför skogsavverkningsrätt undantagits från tillämpningen av allmänna prisstopp. Motsvarande undantag har gjorts beträffande immateriella förmögenhetsrättigheter. Dessa undantag motiverar dock inte enligt regeringen att det görs undantag i den nya lagen för berörda upplåtelser. Former för prissättning kan, sägs det i propositionen, komma fram som gör det möjligt att i framtiden tillämpa prisregleringar också på dessa områden (s. 26). De angivna upplåtelseerna bör därför tas med i lagen, anser regeringen.

Den motsatta slutsatsen borde dras, anför det i *motion Fi7* av Gunnar Björk m.fl. (c). Så länge det inte finns praktiska möjligheter att tillämpa prisreglerande åtgärder på nämnda områden bör dessa inte omfattas av lagen, anser motionärerna och föreslår att propositionen avslås i denna del.

I likhet med näringsutskottet anser finansutskottet att motionärernas yrkande inte bör föranleda någon ändring i det framlagda lagförslaget. Det ligger i sakens natur att prisregleringarnas effektivitet ökar om de, när de behöver tillämpas, blir så heltäckande som möjligt. Liksom för närvarande får det ankomma på regeringen eller den administrativa myndigheten att pröva från fall till fall om och i vilken utsträckning en föreskrift om t.ex. allmänt prisstopp skall tillämpas för berörda upplåtelser.

Mot denna bakgrund avstyrker utskottet *motion Fi7 (c)* yrkande 2.

Försäljning till och från utlandet

I likhet med vad som gäller för närvarande föreslås i propositionen att prisregleringar skall kunna omfatta endast försäljningar på den inhemska marknaden. Den nya lagen skall sålunda inte avse import- och exporthandeln.

Lagförslaget beaktar inte, anför det i *motion Fi9* av Carl Frick (mp), det faktum att många komplicerade produkter är sammansatta av såväl svenskproducerade som importerade detaljer. Det är utomordentligt lätt, sägs det vidare, att låta en vara förpassas till Danmark och sedan importeras till Sverige, varefter varan inte skulle beröras av en beslutad prisreglering. Motionärens resonemang utmynnar i ett yrkande om att riksdagen av regeringen borde begära en komplettering av lagförslaget så att det klargörs hur det skall vara möjligt att i framtiden särskilja vad som är svenskproducerade resp. importerade varor.

Yrkandet torde ha sin grund i ett missförstånd. Såväl den nuvarande prisregleringslagen som den föreslagna omfattar vidareförsäljning inom landet av en importerad vara. Motsvarande gäller för en försäljning av en vara inom landet från en tillverkare till en exportör. Det är alltså bara försäljningen till och från landet som inte berörs av en prisreglering. Utskottet avstyrker med det anförda *motion Fi9 (mp)* yrkande 4.

Tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser

Enligt en inledande bestämmelse (5 §) i ransoneringslagen (1978:268) skall man vid tillämpningen av denna lag tillse "att den vars rätt beröres icke lider större förfång än som är nödvändigt". I *motion Fi11* av Anne Wibbe m.fl. (fp) krävs att en motsvarande bestämmelse skall tas in i den nya prisregleringslagen.

Önskemålet i motionerna om att näringslivet skall förorsakas så liten skada som möjligt av en prisreglering, när sådan anses nödvändig, är inte kontroversiellt. I likhet med vad som framhålls i näringsutskottets yttrande delar finansutskottet motionärernas uppfattning att det är väsentligt att det vid beslut om prisreglerande åtgärder tillförsäkras att

åtgärderna inte ges en större omfattning eller görs mera ingripande än vad som oundgängligen betingas av den aktuella situationen. Samma inställning har också redovisats i propositionen. Utskottet anser inte att det föreligger något skäl för att i prisregleringslagen införa en bestämmelse motsvarande ransoneringslagens 5 §. Utskottet avstyrker motion Fi11 (fp) yrkande 3.

Prisregleringslagen i övrigt samt lag om ändring i förfogandelagen

Övriga delar av den nya prisregleringslagen liksom förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262), som blir en konsekvens av genomförandet av en ny prisregleringslag, föranleder ingen erinran från utskottets sida.

Redovisningen av lagförslag i propositioner

I *motion Fi9* av Carl Frick (mp) framhålls att det är otillfredsställande att en presentation av ett lagförslag, som innebär en ändring av en existerande lag, inte innehåller den gamla lagtexten parallellt med den nya. Med tanke på den korta tid som står till oppositionspartiernas förfogande är en sådan jämförelsemöjlighet av stort värde. I motionen föreslås att riksdagen gör ett uttalande att lagförslag i proposition fortsättningsvis skall redovisas på det sätt som anges i motionen.

Utskottet vill med anledning av detta motionsyrkande framhålla att den redovisningsteknik som begärs i motionen alltid utnyttjas när förslag till ändringar i en lag presenteras för riksdagen. Detta kan av naturliga skäl inte ske vid förslag till ny lagstiftning. Även om föreliggande förslag till lag till sin innebörd utgår ifrån gällande prisregleringslag är den i jämförelse med den nuvarande lagen helt omarbetad. Den redovisning som begärs i motion Fi9 (mp) blir mot den bakgrunden mindre meningsfull. Med hänvisning till det anförda avstyrksyrkande 5 i motion Fi9 (mp).

Hemställan

Utskottet hemställer

1. *beträffande avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:Fi9 yrkande 1 och 1989/90:Fi10 yrkande 2 och yrkande 3 i berörd del,

res. 1 (mp)

res. 2 (m, fp, c) - motiv.

2. beträffande *prisregleringslagens tillämpning*

att riksdagen med avslag på motionerna 1989/90:Fi8 i berörd del, 1989/90:Fi9 yrkandena 2 och 3, 1989/90:Fi10 yrkande 1, 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar och 1989/90:Fi12 yrkande 2 antar det i proposition 1989/90:21 mom. 1 framlagda förslaget till prisregleringslag såvitt avser 7 och 8 §§,

res. 3 (m, fp, c)

res. 4 (vpk)

res. 5 (mp)

3. beträffande *hyresstopp*

att riksdagen med avslag på motionerna 1989/90:Fi7 yrkande 1, 1989/90:Fi8 i berörd del, 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del och 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar antar 9, 34 och 36—38 §§ i regeringens förslag till prisregleringslag,

res. 6 (m, fp, c)

4. beträffande *hyresstoppets längd*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:Fi12 yrkande 1 antar 35 § i regeringens förslag till prisregleringslag,

5. beträffande *avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingäuts före ett beslut om prisreglering*

att riksdagen med avslag på motionerna 1989/90:Fi7 yrkande 3, 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del och 1989/90:Fi11 yrkande 4 antar 16, 21 och 33 §§ i regeringens förslag till prisregleringslag,

res. 7 (c)

6. beträffande *reglering av marginaler m.m.*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del antar 32 § i regeringens förslag till prisregleringslag,

7. beträffande *nyttjanderät till varor m.m.*

att riksdagen med avslag på motion 1989/90:Fi7 yrkande 2 antar 3 § i regeringens förslag till prisregleringslag,

res. 8 (c, mp)

8. beträffande *försäljning till och från utlandet*

att riksdagen avslår motion 1989/90:Fi9 yrkande 4,

9. beträffande *tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser*

att riksdagen avslår motion 1989/90:Fi11 yrkande 3,

res. 9 (m, fp, c)

10. beträffande *prisregleringslagen i övrigt*

att riksdagen antar det i propositionen framlagda förslaget till prisregleringslag i den mån det inte omfattas av vad utskottet hemställt under mom. 1—9,

11. beträffande *lag om ändring i förfogandelagen*

att riksdagen antar det i proposition 1989/90:21 mom. 2 framlagda förslaget till lag om ändring i förfogandelagen (1978:262),

12. beträffande *redovisningen av lagförslag i propositioner*

att riksdagen avslår motion 1989/90:Fi9 yrkande 5.

Stockholm den 28 november 1989

På finansutskottets vägnar

Anna-Greta Leijon

Närvarande: Anna-Greta Leijon (s), Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Gunnar Björk (c), Per Olof Håkansson (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Arne Kjörnsberg (s), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp), Ivar Franzén (c), Lars-Ove Hagberg (vpk), Carl Frick (mp), Marianne Carlström (s) och Sonia Karlsson (s).

Reservationer

1. Avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag (mom. 1)

Carl Frick (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Det finns" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening behövs, som framhålls i *motion Fi9* (mp), en fungerande prisregleringslag. Denna lag bör dock inte ges den restriktiva och begränsande utformning som det nu föreliggande lagförslaget har fått. Även om förslaget i förhållande till nu gällande lagstiftning bl.a. innehåller den förbättringen att hyressektorn ingår i tillämpningsområdet är förslaget som helhet betraktat behäftat med allvarliga brister. En sådan mycket påtaglig brist är att det helt dominerande framtida hotet — den pågående och starkt ökande miljöförstöringen — inte har beaktats när det gäller tillämpningen av lagen. Det kan vara av avgörande betydelse att prisregleringslagen kan användas när vi står inför ekologiska katastrofer eller svåra störningar i de ekologiska systemen. Det framlagda förslaget bör sålunda avvisas. Det bör uppdras åt regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag med den inriktning som förordats i *motion Fi9* (mp) yrkande 1. Även i *motion Fi10* yrkande 2 föreslås att propositionen skall avvisas i sin helhet.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. *beträffande avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag*

att riksdagen

dels med bifall till *motion 1989/90:Fi9* yrkande 1 och med anledning av *motion 1989/90:Fi10* yrkande 2 avslår proposition 1989/90:21,

dels med bifall till vad som anförts i motion 1989/90:Fi9 och med avslag på motion 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om framläggande av ett nytt förslag till prisregleringslag,

2. Avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag (mom. 1, motiveringen)

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Gunnar Björk (c), Rune Rydén (m), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp) och Ivar Franzén (c) anser att den del av utskottets yttrande på s. 5 som börjar med "Det finns" och slutar med "motion Fi10" bort ha följande lydelse:

Det föreligger enligt utskottets mening ett starkt behov av en reformering och modernisering av gällande prisregleringslag. Den nya lagen bör på samma sätt som den nuvarande lagen från år 1956 vara en beredskapslag men det måste klart framgå av lagtexten att den endast kan sättas i tillämpning vid krig, krigsfara eller vid varuknapphet till följd av annan utomordentlig händelse. Den i propositionen föreslagna lagtexten kan tjäna som utgångspunkt för en omarbetning av gällande lag. Utskottet är sålunda inte berett att ställa sig bakom förslaget i *motionerna Fi9* (mp) yrkande 1 och *Fi10* yrkande 2 om att propositionen skall avvisas i sin helhet.

I motion Fi10 av Bengt Rosén (fp) föreslås att om riksdagen skulle godkänna att en ny prisregleringslag skall kunna utnyttjas i fredstid så bör lagen delas upp i två lagar — en lag för fredsförhållanden och en lag för krig och krigsfara och andra krissituationer med varuknapphet.

Som framgått av vad utskottet anført bör inte prisreglering utnyttjas i någon fredstida situation. Utskottet avstyrker följaktligen motion Fi10 yrkande 3 i berörd del.

3. Prisregleringslagens tillämpning (mom. 2)

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Gunnar Björk (c), Rune Rydén (m), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "I motionerna" och slutar med "yrkande 1" bort ha följande lydelse:

När det gäller lagens tillämpning i krig eller lägen av krigsfara har utskottet i huvudsak ingen invändning mot de förslag som regeringen lagt fram. Utskottet är emellertid av den uppfattningen att förutsättningarna för att sätta kristidslagens regleringsbestämmelser i tillämpning bör anpassas till vad som gäller i 1978 års ransoneringslag (1978:268). Det bör ske genom en ändring av 7 § i lagförslaget. Det innebär att prisreglering bör kunna tillgripas, förutom i händelse av krig eller av krigsfara, "om det till följd av krig eller krigsfara vari

riket befunnit sig eller av annan utomordentlig händelse föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen".

Enligt utskottets mening måste det emellertid starkt ifrågasättas om prisreglering kan vara ändamålsenlig som ekonomisk-politiskt medel i någon frestida situation.

Svenska och internationella undersökningar visar att prisreglerande åtgärder praktiskt taget alltid har negativa verkningar på det marknads-ekonomiska systemets funktionssätt och aldrig varaktigt kan hålla tillbaka prisstegringen. Genom att störa marknadsprisbildningen verkar prisregleringar snarare långsiktigt uppdrivande på inflationstakten.

Mot denna bakgrund är det förvånande att förslaget till ny prisregleringslag ger regeringen möjlighet att i fredstid på samma lösa grunder som gäller i dag tillgripa prisstopp och omfattande prisreglerande åtgärder. Detta är så mycket mera anmärkningsvärt som den mycket knapphändiga redogörelsen för remissyttrandena över prislagsutredningens betänkande (Ds Fi 1987:5) ändå visar att en majoritet av remissinstanserna förordat en mer restriktiv utformning av förutsättningarna för att tillgripa prisreglering i fredstid.

I stället för att begränsa möjligheterna till ingrepp i den fria prisbildningen innebär propositionen i själva verket en utvidgning av rätten att sätta in prisreglerande åtgärder. Som exempel kan nämnas att de enligt lagförslaget skall kunna riktas mot bostads- och lokalhyror. Som flertalet remissinstanser invänder är detta så mycket mera egendomligt som hyressättningen redan är hårt reglerad enligt den s.k. bruksvärdesprincipen.

För att den av regeringen föreslagna lagen endast skall kunna tillämpas vid krig eller krigsfara eller då en svår allmän varubrist på grund av annan utomordentlig händelse uppstått måste vissa ändringar göras i lagtexten. Det kan ske genom att 7 § ändras i enlighet med vad utskottet här anfört och att 8 § utgår med åtföljande konsekvensändringar för numreringsen av efterföljande paragrafer.

Vad utskottet här anfört med anledning av motionerna Fi8 (m) i berörd del, Fi11 (fp) yrkandena 1 och 2 i berörda delar och Fi10 (fp) yrkande 1 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *prisregleringslagens tillämpning*

att riksdagen med anledning av motionerna 1989/90:Fi8 i berörd del, 1989/90:Fi10 yrkande 1 och 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi9 yrkandena 2 och 3 och 1989/90:Fi12 yrkande 2

dels avslår det i proposition 1989/90:21 mom. 1 framlagda förslaget till prisregleringslag såvitt avser 8 §.

dels beslutar om den ändring av paragrafnumreringsen i regeringens lagförslag som föranleds härav,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

dels antar det i propositionen framlagda förslaget till 7 § med

den ändringen att paragrafen erhåller följande som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse:

1989/90:FiU9

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

7 §

Om Sverige är i krigsfara, får regeringen föreskriva att en eller flera av bestämmelserna i 13, 14, 19, 22–26, 28, 29 och 34 §§ skall tillämpas.

Om Sverige är i krigsfara eller om det till följd av krig eller krigsfara vari riket befunnit sig eller av annan utomordentlig händelse föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen, får regeringen föreskriva att en eller flera av bestämmelserna i 12, 13, 18, 21–25, 27, 28 och 33 §§ skall tillämpas.

4. Prisregleringslagens tillämpning (mom. 2)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "I motionerna" och slutar med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Den alltmer fortgående maktkoncentrationen, kartell- och monopolbildningarna medför ofta en obefogad överprissättning som det skall finnas möjlighet att möta med prisreglerande åtgärder. Det är nödvändigt att i situationer med en hög prisutvecklingstakt kunna slå till bromsarna. Motiveringarna är därvid inte, som anges i propositionen, enbart stabiliseringspolitiska utan främst fördelningspolitiska. Utskottet anser därför att prisregleringslagen, i enlighet med vad som framförs i motion Fi12 (vpk) yrkande 2, skall kunna användas betydligt mer offensivt än vad som anges i propositionen; inte bara främst i krigssituationer och undantagsvis i fredstid.

Förutsättningarna för lagens tillämpning bör alltså inte begränsas till krig eller krigsfara. Lagen bör tillämpas när hot eller tecken tyder på att priserna eller hyrorna tenderar att öka. Även efter en uppgång i priser eller hyror bör lagen kunna användas för att sätta stopp för ytterligare höjningar.

Vad som här anförts om en offensiv tillämpning av prisregleringslagen innefattar även sådana situationer som avses i motion Fi9 (mp).

Vad utskottet här anför om förutsättningarna för att sätta den nya prisregleringslagen i tillämpning bör av riksdagen ges regeringen till känna.

I motionerna Fi8 (m), Fi11 (fp) och Fi10 (fp) krävs ändringar i den föreslagna lagen som innebär en kraftig begränsning av möjligheterna att sätta lagen i tillämpning. Som framgått av vad utskottet anför kan utskottet inte ställa sig bakom ett sådant krav.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

1989/90:FiU9

2. beträffande *prisregleringslagens tillämpning*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Fi12 yrkande 2 och med anledning av motion 1989/90:Fi9 yrkandena 2 och 3 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi8 i berörd del, 1989/90:Fi10 yrkande 1, 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar

dels antar det i proposition 1989/90:21 mom. 1 framlagda förslaget till prisregleringslag såvitt avser 7 och 8 §§,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om en mer offensiv tillämpning av prisregleringslagen,

5. Prisregleringslagens tillämpning (mom. 2)

Carl Frick (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "I motionerna" och slutar med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening framgår det klart att de i propositionen angivna motiven för lagen och hur den skall tillämpas är väsentligt mer restriktiva än vad som anges i lagtexten.

Av motiveringarna till den i propositionen föreslagna lagtexten framgår att med "någon annan orsak än krig eller krigsfara" menas problem som hotar rubba den samhällsekonomiska balansen. Det innebär att prisregleringslagen endast bör sättas i tillämpning i fredstid om de klassiska stabiliseringspolitiska problemen blir så stora att de inte kan hanteras med de traditionella ekonomisk-politiska medlen. Enligt utskottets mening är detta ett alltför begränsat synsätt. Lagskrivaren har helt glömt de dominerande hoten i vår framtid, nämligen den pågående och starkt ökande miljöförstörelsen. Den kommer att leda till olika former av ekologiska katastrofer, som leder till knapphet för rader av viktiga varor. Ransoneringar och kvoteringsmen också prisregleringar blir de logiska svaren på dessa problem om man i ett samhälle vill tillförsäkra folkflertalet en rimlig fördelning av livsviktiga varor.

Mot denna bakgrund måste, enligt utskottets uppfattning, lagen kunna sättas i tillämpning i samband med ekologiska störningar och katastrofer. Detta bör riksdagen med anledning av motion Fi9 (mp) yrkandena 2 och 3 som sin mening ge regeringen till känna.

I motion Fi12 (vpk) föreslås att prisregleringen skall kunna utnyttjas som ett reguljärt inslag i den ekonomiska politiken och då främst som medel i fördelnings- och stabiliseringspolitiken. Utskottet delar inte denna uppfattning och avstyrker sålunda motion Fi12 (vpk) yrkande 2.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *prisregleringslagens tillämpning*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Fi9 yrkandena 2 och 3 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi8 i berörd del, 1989/90:Fi10 yrkande 1, 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar och 1989/90:Fi12 yrkande 2

dels antar det i proposition 1989/90:21 mom. 1 framlagda förslaget till prisregleringslag såvitt avser 7 och 8 §§,
dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om prisregleringslagens tillämpning i samband med ekologiska störningar och katastrofer,

6. Hyresstopp (mom. 3)

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Gunnar Björk (c), Rune Rydén (m), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "I sitt" och slutar med "berörd del" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening bör prisregleringslagen inte kunna utnyttjas i fredstid. Inte heller hyror bör därför kunna regleras med prisregleringslagen i fredstid. 9 § bör således utgå ur lagförslaget.

Med det anförda tillstyrker utskottet motionerna Fi7 (c) yrkande 1, Fi8 (m) i berörd del och Fi11 (fp) yrkandena 1 och 2 i berörda delar.

I motion Fi10 yrkande 3 föreslås att bestämmelser om hyresstopp inte skall omfattas av lagen. Utskottet delar inte denna uppfattning. Yrkande 3 i motion Fi10 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *hyresstopp*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:Fi7 yrkande 1, 1989/90:Fi8 i berörd del och 1989/90:Fi11 yrkandena 1 och 2 i berörda delar samt med avslag på motion 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del

dels antar 34 och 36—38 §§ i regeringens förslag till prisregleringslag,

dels avslår regeringens förslag till prisregleringslag såvitt avser 9 §,

dels beslutar om den ändring av paragrafnumreringen i regeringens lagförslag som föranleds härav,

dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering (mom. 5)

Gunnar Björk och Ivar Franzén (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 8 som börjar med "I likhet" och slutar med "yrkande 4" bort ha följande lydelse:

I likhet med vad som anförs i avvikande mening i näringsutskottets yttrande ansluter sig finansutskottet till motionärernas förslag. En allmänt vedertagen och normalt tillämpad rättsgrundsats är att lagstiftning inte skall kunna få retroaktiv verkan. De skäl som anförs i

propositionen för att de berörda prisavtalen skall omfattas av prisreglering har inte, anser utskottet, sådan styrka att man bör göra avsteg från denna grundsats. Utskottets ställningstagande innebär att 16, 21 och 33 §§ bör utgå i den i propositionen föreslagna lagen.

Med det anförda tillstyrker utskottet motionerna Fi7 (c) yrkande 3, Fi10 (fp) yrkande 3 i berörd del och Fi11 (fp) yrkande 4.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. *beträffande avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering*

att riksdagen med bifall till motionerna 1989/90:Fi7 yrkande 3, 1989/90:Fi10 yrkande 3 i berörd del och 1989/90:Fi11 yrkande 4 *dels* avslår det i propositionen framlagda förslaget till prisregleringslag såvitt avser 16, 21 och 33 §§,

dels beslutar om den ändring av paragrafnumreringen i regeringens lagförslag som föranleds härav,

8. Nyttjanderätt till varor m.m. (mom. 7)

Gunnar Björk (c), Ivar Franzén (c) och Carl Frick (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "I likhet med näringsutskottet" och slutar med "yrkande 2" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att överlåtelse och upplåtelse av immateriella förmögenhetsrättigheter och upplåtelse av skogsavverkningsrätt m.m. inte bör beröras av den nya prisregleringslagen. Det kan nämnas att dessa områden undantagits vid tillämpningen av allmänna prisstopp under senare år av just de skäl som anges i motion Fi7 (c).

Utskottet tillstyrker med det anförda motion Fi7 (c) yrkande 2. Detta ställningstagande innebär att i den föreslagna lagen utgår momenten 2 och 3 i 3 §.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. *beträffande nyttjanderätt till varor m.m.*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Fi7 yrkande 2 antar 3 § i regeringens förslag till prisregleringslag med den ändringen att paragrafen erhåller följande som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Reservanternas förslag*

3 §

Med *vara* avses i denna lag lösa saker, gas, elektrisk kraft och vatten. Vid tillämpningen av lagen likställs med försäljning av en vara

1. upplåtelse av utnyttjanderätt till en vara,

2. upplåtelse och övertåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art,

3. upplåtelse av sådan särskild nyttjanderätt till fast egendom som avses i 7 kap. 3 § jordabalken.

Med *vara* avses i denna lag lösa saker, gas, elektrisk kraft och vatten. Vid tillämpningen av lagen likställs med försäljning av en vara upplåtelse av utnyttjanderätt till en vara.

9. Tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser (mom. 9)

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Gunnar Björk (c), Rune Rydén (m), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp) och Ivar Franzén (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Önskemålet i" och på s. 11 slutar med "yrkande 3" bort ha följande lydelse:

De prisregleringar som tillämpats sedan början av 1970-talet har för berörda företag inneburit inte bara intäktsbortfall till följd av att man under prisstopp inte har kunnat kompensera sig för inträffade kostnadsökningar eller administrativt merarbete och därmed förenade kostnader. Med en prisreglerande åtgärd har alltid följt omfattande kontakter och diskussioner med den administrativa myndigheten — nuvarande statens pris- och konkurrensverk (SPK). Detta har särskilt gällt vid krav på förhandsanmälningsskyldighet, då företagen har haft att för SPK redovisa planerade prishöjningar och skälen för dessa. Inte sällan har SPK härvid krävt förnyade redovisningar med ingående specifikationer av orsakerna till de planerade prisstegringarna. Företagen har också drabbats av merkostnader på grund av omtryckning av prislister och meddelanden till kunder, m.m. Utskottet anser därför att det finns uppenbara skäl för att i prisregleringslagen införa en bestämmelse liknande den i ransoneringslagens 5 § i enlighet med kravet i motion Fi11 (fp) yrkande 3.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. *beträffande tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser*

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Fi11 yrkande 3

dels beslutar att i regeringens förslag till prisregleringslag skall införas en ny paragraf, 3 §, med följande som *Reservanternas förslag* betecknade lydelse,

Regeringens förslag

Reservanternas förslag

3 §

Vid tillämpning av denna lag och med stöd av lagen meddelade föreskrifter skall tillses att den vars rätt beröres icke lider större förfång än som är nödvändigt.

Särskilda yttranden

1. Områden för prisreglering

Anne Wibble (fp), Lars Tobisson (m), Rune Rydén (m), Filip Fridolfsson (m) och Lars De Geer (fp) anför:

I flera motioner behandlas inlag i den föreslagna lagstiftningen rörande bl.a. nyttjanderätt till varor m.m., reglering av marginaler och avtal som ingåtts före beslut om prisreglering. Motionärernas avslagsyrkanden motiveras huvudsakligen med att lagtexten i dessa avseenden är alltför ospecificerad och att den innebär ett alltför stort intrång i den enskildes angelägenheter under fredstida förhållanden. Vår principiella inställning är att en prisregleringslag inte skall tillämpas under fredstida förhållanden. Med detta ställningstagande saknar här uppmärksammad motionsyrkanden aktualitet.

2. Försäljning till och från utlandet (mom. 8)

Carl Frick (mp) anför:

I ett avsnitt om hur utrikeshandeln skall behandlas vid en prisreglering används i propositionen begreppet "importhandel" på ett sådant sätt att texten blir obegriplig. I näringsutskottets yttrande till finansutskottet ges en uttömmande förklaring till vad som avses i propositionstexten.

Jag kan ha full förståelse för att det för en lagskrivare ibland kan vara svårt att skriva så att texten blir begriplig även för en icke jurist. Det är emellertid min mening att det från allmän demokratisk synpunkt är viktigt att regering och departement vinnlägger sig om att i lagtexter och motiveringar använda ett språk som kan läsas och tolkas av envar.

1 Förslag till

Prisregleringslag

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll

1 § I denna lag finns föreskrifter om

- lagens tillämpningsområde (2 §),
- definitioner m. m. (3–5 §§),
- när lagen skall tillämpas m. m. (6–11 §§),
- hur lagen upphör att tillämpas efter krig eller krigsfara (12 §),
- högstpris (13 §),
- prisstopp (14–18 §§),
- förhandsanmälningskyldighet (19–21 §§),
- utfästelsepris (22 §),
- prissocker (23 §),
- försäljningsförbud (24 §),
- tvångskartellering (25 §),
- nyetableringsförbud och auktorisationstvång (26 och 27 §§),
- anslag med prisuppgifter m. m. (28 §),
- varustandardisering m. m. (29 §),
- gemensamma bestämmelser om prisreglering (30–33 §§),
- hyresstopp (34–38 §§),
- ansvar m. m. (39–47 §§),
- överklagande m. m. (48 §).

Lagens tillämpningsområde

2 § Denna lag gäller för varor och tjänster, om de tillhandahålls mot ersättning. Lagen gäller också för hyra av bostadslägenheter och lokaler.

Lagen gäller dock inte

1. vad som tillhandahålls mot ersättning i form av taxor och avgifter som regeringen beslutar om,
2. försäljning enligt utsökningsbalken eller konkurslagen (1987:672),
3. förfogande enligt förfogandelagen (1978:262) eller ransoneringslagen (1978:268).

Definitioner m. m.

3 § Med *vara* avses i denna lag lösa saker, gas, elektrisk kraft och vatten.

Vid tillämpningen av lagen likställs med försäljning av en vara

1. upplåtelse av nyttjanderätt till en vara,
2. upplåtelse och överlåtelse av förmögenhetsrättighet av immateriell art,
3. upplåtelse av sådan särskild nyttjanderätt till fast egendom som avses i 7 kap. 3 § jordabalken.

4 § Med *tjänst* avses i denna lag verksamhet som någon utför självständigt för annans räkning.

Vid tillämpningen av lagen hänförs till tjänst utövande av sådan hotell- och pensionatsrörelse för vilken det fordras tillstånd av en myndighet.

5 § Vad som i denna lag sägs om försäljning av en vara eller utförande av en tjänst skall också tillämpas, när ersättningen skall ges ut i något annat än pengar.

När lagen skall tillämpas m. m.

6 § Om Sverige kommer i krig, skall 13, 14, 19, 22–26, 28, 29 och 34 §§ tillämpas.

7 § Om Sverige är i krigsfara, får regeringen föreskriva att en eller flera av bestämmelserna i 13, 14, 19, 22–26, 28, 29 och 34 §§ skall tillämpas.

8 § Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster, får regeringen föreskriva att en eller flera av

1. bestämmelserna i 13, 14, 19, 22–26, 28 och 29 §§ skall tillämpas på varor och tjänster som tillhandahålls i näringsverksamhet,

2. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos staten än näringsverksamhet,

3. bestämmelserna i 13, 14 och 19 §§ skall tillämpas på avgifter som tas ut i annan verksamhet hos kommunerna än näringsverksamhet enligt föreskrifter i

– lagen (1970:244) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar,

– renhållningslagen (1979:596),

– lagen (1981:1354) om allmänna värmesystem,

– räddningstjänstlagen (1986:1102).

– plan- och bygglagen (1987:10).

9 § Om det av någon annan orsak än krig eller krigsfara finns risk för en allvarlig stegring av hyrorna inom landet för bostadslägenheter och lokaler, får regeringen föreskriva att 34 § skall tillämpas på hyror för bostadslägenheter och lokaler som tillhandahålls i näringsverksamhet.

10 § Av föreskrifter enligt 7, 8 eller 9 § skall framgå från vilken tidpunkt bestämmelserna skall tillämpas. En föreskrift enligt 8 eller 9 § skall avse en viss tid, högst ett år.

11 § En föreskrift med stöd av 7, 8 eller 9 § skall underställas riksdagen för prövning inom en månad från det att den utfärdades. Om riksmöte inte pågår, skall föreskriften underställas riksdagen inom en månad från början av närmast följande riksmöte.

Föreskriften upphör att gälla, om

– den inte underställs riksdagen inom föreskriven tid, eller

– riksdagen inte godkänner föreskriften inom två månader från det att den underställdes.

Hur lagen upphör att tillämpas efter krig eller krigsfara

12 § Regeringen skall föreskriva att 13, 14, 19, 22–26, 28, 29 och 34 §§ inte längre skall tillämpas, om Sverige upphör att vara i

– krig, eller

– krigsfara som har föranlett föreskrifter enligt 7 §.

Om det finns förutsättningar för det, kan dock regeringen i stället föreskriva att en eller flera av bestämmelserna skall tillämpas med stöd av 8 eller 9 §.

Högstpris

13 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att ett visst skäligt pris skall gälla som *högstpris* vid försäljning av en viss vara eller utförande av en viss tjänst.

Högstpriset får inte överskridas utan tillstånd. Den som har fastställt högstpriset bestämmer vilken myndighet som prövar frågor om tillstånd.

Prisstopp

Stoppris

14 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att den som säljer en viss vara eller utför en viss tjänst inte utan tillstånd får överskrida det pris (*stoppris*) som han tillämpade för leverans av varan eller utförande av tjänsten den dag som anges i föreskriften (*prisstoppsdagen*).

Den som har meddelat föreskriften bestämmer vilken myndighet som prövar frågor om tillstånd att överskrida stoppriset.

15 § För den som på prisstoppsdagen inte tillämpade något pris för leverans av varan eller utförande av tjänsten skall som stoppris i stället gälla det pris som var att anse som gängse pris på prisstoppsdagen.

Om varan eller tjänsten inte hade något gängse pris på prisstoppsdagen, skall i stället gälla det pris som den som säljer varan eller utför tjänsten senast tillämpade före prisstoppsdagen.

Stoppris vid avtal med prisjusteringsklausul

16 § Om den som säljer varan eller utför tjänsten före prisstoppsdagen har träffat ett avtal med prisjusteringsklausul, skall stoppriset för honom vara det avtalade grundpriset med det tillägg eller avdrag som enligt avtalet gäller för tiden till och med prisstoppsdagen och som den dagen var allmänt känt.

Sänkning av stoppris

17 § Om stoppris gäller för en viss vara eller tjänst och om priset är högre än vad som kan anses skäligt, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer föreskriva att priset skall sänkas.

Under samma förutsättningar får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer besluta att en viss person som tillhandahåller varan eller tjänsten, skall sänka priset.

Det fastställda priset får inte överskridas utan tillstånd av den myndighet som regeringen bestämmer.

Prisstoppets längd m. m.

18 § En föreskrift om stoppris skall meddelas att gälla för en viss tid, högst sex månader.

En föreskrift eller ett beslut enligt 17 § gäller under samma tid som stoppriset.

Utgångspris

19 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att den som säljer en viss vara eller utför en viss tjänst inte utan tillstånd får höja det pris (*utgångspris*) som han tillämpade för leverans av varan eller utförande av tjänsten den dag som anges i föreskriften (*utgångsdagen*) förrän en viss tid efter det att han har gjort anmälan om prishöjningen och skälen för den.

Tiden får bestämmas till högst en månad.

Den som har meddelat en sådan föreskrift bestämmer

- hos vilken myndighet anmälan skall göras, och
- vilken myndighet som prövar frågor om tillstånd att höja priset trots föreskriften.

20 § För den som på utgångsdagen inte tillämpade något pris för leverans av varan eller utförande av tjänsten skall som utgångspris i stället gälla det pris som han senast tillämpade före utgångsdagen.

Utgångspris vid avtal med prisjusteringsklausul

21 § Om den som säljer varan eller utför tjänsten före utgångsdagen har träffat ett avtal med prisjusteringsklausul, skall utgångspriset för honom vara det avtalade grundpriset med det tillägg eller avdrag som enligt avtalet gäller för tiden till och med utgångsdagen och som den dagen var allmänt känt.

Utfästelsepris

22 § Regeringen får föreskriva att den som gör en viss utfästelse till den myndighet som regeringen bestämmer inte får frångå den utfästelsen utan tillstånd av myndigheten, om utfästelsen avser

- det högsta pris som denne skall tillämpa på en viss vara eller tjänst, eller
- hur försäljningen av en viss vara eller utförandet av en viss tjänst skall ordnas.

Prissocker

23 § Regeringen får föreskriva att den som tillhandahåller en vara eller en tjänst inte får begära eller ta emot en ersättning

- som väsentligt överstiger det gängse priset, eller
- som annars är att anse som oskälig med hänsyn till självkostnaden och de grunder i övrigt som allmänt tillämpas vid prissättningen av liknande varor eller tjänster.

Försäljningsförbud

24 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att en viss vara eller tjänst inte får tillhandahållas, om inte högsta-pris eller stoppris gäller för varan eller tjänsten.

Ett sådant förbud får också meddelas att gälla endast en viss person som tillhandahåller varan eller tjänsten.

Tvångskartellering

25 § Regeringen får, om det finns synnerliga skäl för det, föreskriva att en viss vara får yrkesmässigt köpas eller säljas eller att en viss tjänst får yrkesmässigt utnyttjas eller utföras endast av den som är medlem i en viss sammanslutning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får därvid föreskriva de villkor som skall gälla för medlemmarna vid köp eller försäljning av varan eller utnyttjande eller utförande av tjänsten.

Om det inte finns särskilda skäl till något annat, får dock regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer även ge någon som inte är medlem i sammanslutningen tillstånd att köpa eller sälja varan eller att utnyttja eller utföra tjänsten, om denne förbinder sig att följa de villkor som gäller för medlemmarna.

Nyetableeringsförbud och auktorisationstvång

26 § Regeringen får, om det finns synnerliga skäl för det, föreskriva att en viss vara får yrkesmässigt köpas eller säljas eller att en viss tjänst får yrkesmässigt utnyttjas eller utföras endast av den som

1. före en viss dag har yrkesmässigt köpt eller sålt varan eller utnyttjat eller utfört tjänsten, eller

2. av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har fått tillstånd att driva yrkesmässig verksamhet av visst slag.

27 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva de villkor som skall gälla vid köp eller försäljning av varan eller utnyttjande eller utförande av tjänsten enligt 26 §.

Anslag med prisuppgifter m. m.

28 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får beträffande yrkesmässig försäljning av en viss vara meddela

1. föreskrifter om skyldighet att på försäljningsstället ha anslag med prisuppgifter av ett visst slag,

2. föreskrifter om skyldighet att sälja varan efter mått eller vikt eller, där varan säljs förpackad, i förpackningar märkta på ett visst sätt, eller

3. andra liknande föreskrifter som behövs för att motverka oskälig prisstegring eller för att ordna tillförsel, saluhållande eller förbrukning av varan.

Denna paragraf skall tillämpas också på yrkesmässigt utförande av en viss tjänst.

Varustandardisering m. m.

29 § Om det behövs för att en prisreglering skall kunna genomföras, får regeringen föreskriva att en viss vara får yrkesmässigt tillhandahållas endast i ett visst utförande, till en viss mängd, i en viss förpackning eller liknande.

Gemensamma bestämmelser om prisreglering

Kombinationsavtal

30 § Om ett visst pris på en vara eller en tjänst inte får överskridas utan tillstånd, får det inte heller utan tillstånd ställas som villkor för försäljning av varan eller utförande av tjänsten att

1. även en annan vara köps eller en annan tjänst utnyttjas, eller
2. avtal ingås eller förbindelse avges om annat än den vara eller den tjänst som är i fråga.

Frågor om tillstånd prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Begränsning och differentiering av en prisreglering m. m.

31 § En föreskrift om högstpris, prisstopp eller förhandsanmälningsskyldighet får avse hela eller en viss del av landet. En sådan föreskrift får också begränsas till att gälla endast ett visst eller vissa säljled.

Ett högstpris får bestämmas olika för skilda delar av landet och för skilda slag av handel.

32 § Föreskrifterna i 13–21 §§ om priset på en vara eller en tjänst tillämpas också på marginaler och andra i priset ingående delar.

Avtal som ingåtts före en prisreglering

33 § En föreskrift om högstpris, prisstopp eller förhandsanmälningsskyldighet gäller även sådana avtal om försäljning av varor eller utförande av tjänster som har ingåtts innan föreskriften trädde i kraft, men där varorna levereras eller tjänsterna utförs efter ikraftträdandet.

Detta gäller dock inte, om

1. betalning har skett eller enligt avtalet skulle ha skett innan föreskriften trädde i kraft, eller

2. varan eller tjänsten enligt avtalet skulle ha levererats eller utförts innan föreskriften trädde i kraft och dröjsmålet beror på den som köper varan eller utnyttjar tjänsten.

Hysesstopp

Stopphyra

34 § Regeringen får föreskriva att den som hyr ut en bostadslägenhet eller en lokal inte utan tillstånd får ta ut en högre hyra för bostadslägenheten eller lokalen än som tillämpades för denna en viss i föreskriften angiven dag (*stopphyra*).

35 § En föreskrift om stopphyra skall avse hyran för en viss tid, högst sex månader.

36 § Frågor om tillstånd att överskrida stopphyran prövas av den myndighet som regeringen bestämmer.

Hyra som har bestämts före ett hysesstopp

37 § En föreskrift om hysesstopp gäller även om högre hyra för den tid föreskriften avser har bestämts innan föreskriften trädde i kraft.

Begränsning av ett hysesstopp

38 § En föreskrift om hysesstopp får avse hela eller en viss del av landet.

Straff

39 § Till böter eller fängelse i högst sex månader skall den dömas som uppsåtligen

1. begär eller tar emot ersättning efter ett högre pris än som är medgivet i en föreskrift, ett tillstånd eller ett beslut som avses i 13–17 §§,

2. betalar eller erbjuder sig att betala ett sådant högre pris som avses i 1 för en vara eller en tjänst som han avser att

– mot ersättning överlåta till någon annan, eller
– utnyttja i yrkesmässig förvärvsverksamhet,

3. bryter mot en föreskrift, en utfästelse, ett villkor eller ett beslut som avses i 19–27 eller 29 §, eller

4. bryter mot bestämmelserna i 30 §.

Denna paragraf gäller inte om gärningen är belagd med straff i brottsbalken.

40 § Till böter eller fängelse i högst sex månader skall den dömas som uppsåtligen tar ut en högre hyra än som är medgivet i en föreskrift eller ett tillstånd enligt 34 §, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken eller i 12 kap. 65 § jordabalken.

41 § Om ett brott som avses i 39 eller 40 § är att anse som grovt, skall dömas till fängelse i högst två år, om gärningen inte är belagd med straff i brottsbalken eller i 12 kap. 65 § jordabalken.

Vid bedömande om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om

– gärningsmannen har avsett att bereda sig otillbörlig vinst av betydande storlek,

– gärningsmannen har använt vilseledande bokföring, eller
– gärningen annars är av särskilt farlig art.

42 § Den som av oaktsamhet begår en gärning som avses i 39 eller 40 § skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

I ringa fall skall inte dömas till ansvar.

43 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som avses i 28 § skall dömas till böter.

44 § En näringsidkare ansvarar för en gärning som avses i 39–43 §§, om den har begåtts i hans rörelse och han har haft eller borde ha haft vetskap om gärningen.

45 § En köpare eller någon åt vilken en tjänst har utförts som i annat fall än som anges i 39 § första stycket 2 uppsåtligen har förlett en säljare eller den som har tillhandahållit tjänsten att begå en gärning som avses i 39 § första stycket 1, 3 eller 4 skall dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

Motsvarande skall gälla

– en hyresgäst som på samma sätt har medverkat till en gärning som avses i 40 §, eller

– en säljare eller den som har tillhandahållit tjänsten som på samma sätt har medverkat till att en köpare eller den som har utnyttjat tjänsten överträtt en föreskrift eller ett villkor som avses i 25–27 §§.

Förverkande

46 § Värdet av ersättning eller hyra som avtalats eller tagits emot vid brott mot 39 § första stycket 1, 3 eller 4 eller 40–42 §§ skall förklaras förverkat, om det inte är uppenbart oskäligt.

Allmänt åtal

47 § Allmänt åtal för brott som avses i 39–42 eller 45 § får väckas endast efter medgivande av den myndighet som regeringen bestämmer.

Överklagande m. m.

48 § Ett beslut enligt denna lag av annan myndighet än domstol får överklagas hos regeringen, om något annat inte följer av särskilda föreskrifter.

Ett sådant beslut gäller omedelbart, om myndigheten inte bestämmer något annat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990, då allmänna prisregleringslagen (1956:236) skall upphöra att gälla.

2 Förslag till

Lag om ändring i förfogandelagen (1978:262)

1989/90:FiU9

Bilaga 1

Härigenom föreskrivs att 34 § förfogandelagen (1978:262) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34

Pris som har föreskrivits med stöd av *allmänna prisregleringslagen* (1956:236) gäller vid tillämpning av förfogandelagen som taxepreis.

Ett pris som har föreskrivits med stöd av *prisregleringslagen* (0000:000) gäller vid tillämpning av förfogandelagen som taxepreis.

Om riksvärderingsnämnden på grund av särskilda omständigheter finner en tillämpning av taxepreis vara i visst fall obillig för den ersättningsberättigade, får nämnden bestämma ersättningen till högre belopp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1990.

Näringsutskottets yttrande 1989/90:NU4y

Ny prisregleringslag

Till finansutskottet

Finansutskottet har berett näringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1989/90:21 om ny prisregleringslag och de motioner som har väckts med anledning av propositionen. Näringsutskottet behandlar propositionen och motionerna såvitt de rör näringsutskottets beredningsområde.

Enligt regeringens förslag skall den nu gällande allmänna prisregleringslagen (1956:236) ersättas den 1 januari 1990 av en ny prisregleringslag. Denna bygger i sina huvuddrag på den nuvarande lagen men inrymmer också vissa sakliga förändringar. Bestämmelser om prisreglering skall enligt lagförslaget kunna sättas i *tillämpning* dels vid krig eller krigsfara, dels om det av någon annan orsak finns risk för en allvarlig prisstegring inom landet på en eller flera viktiga varor eller tjänster. För tillämpningen av den nuvarande lagen gäller liknande förutsättningar. Frågan om i vilka situationer prisregleringar skall kunna tillgripas har tagits upp i fem av de sex motioner som har väckts med anledning av propositionen. I motionerna 1989/90:Fi8 (m), 1989/90:Fi10 (fp) och 1989/90:Fi11 (fp) föreslås att prisregleringar skall kunna införas endast vid krig eller krigsfara och, såvitt gäller de två sistnämnda motionerna, i vissa extraordinära situationer under fredsförhållanden. Vänsterpartiet kommunisterna pläderar i motion 1989/90:Fi12 för att prisregleringsinstrumentet skall kunna utgöra ett mer reguljärt inslag i den ekonomiska politiken än vad som har avsetts i propositionen. I motion 1989/90:Fi9 (mp), slutligen, argumenteras för att det skall kunna beslutas om prisreglerande åtgärder i samband med ekologiska störningar och katastrofer som kan förorsaka allvarliga prisstegringar. Då den ekonomisk-politiska frågan huruvida prisregleringar skall kunna tillgripas i olika situationer inte ligger inom näringsutskottets område behandlas de nu refererade motionsyrkandena inte ytterligare i det följande.

Enligt en *inledande bestämmelse* (5 §) i ransoneringslagen (1978:268) skall man vid tillämpningen av denna lag tillse "att den vars rätt beröres icke lider större förfång än som är nödvändigt". I motion 1989/90:Fi11 (fp) krävs att en motsvarande bestämmelse skall tas in i den nya prisregleringslagen. En liknande begäran framförs i motion 1989/90:Fi10 (fp).

I ransoneringslagen finns bestämmelser om reglering av handel med förnödenheter vid krig. Lagen får också sättas i tillämpning vid krigsfa-

ra eller om det av annan utomordentlig händelse föreligger knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet av vikt för totalförsvaret eller folkförsörjningen.

Önskemålet i motionerna om att näringslivet skall försakras så liten skada som möjligt av en prisreglering, när sådan anses nödvändig, är inte kontroversiellt. I likhet med motionärerna anser näringsutskottet att det är väsentligt att det skapas garanti för att vid beslut om prisreglerande åtgärder dessa inte ges en större omfattning eller görs mera ingripande än vad som oundgängligen betingas av den aktuella situationen.

Samma inställning redovisas också i propositionen (s. 18). Något skäl för att en bestämmelse av denna innebörd skall införas i prisregleringslagen finns dock inte, menar näringsutskottet.

I den nuvarande prisregleringslagen har inte frågan om *prisregleringars effekt på ingångna avtal* om prishöjningar reglerats. Vid den praktiska tillämpningen av lagen har gjorts åtskillnad mellan å ena sidan avtal där framtida prishöjningar har varit till beloppet fastställda vid införandet av prisregleringen och å andra sidan avtal med prisjusteringsklausuler. Vid prisstopp har de förstnämnda avtalen fått fullföljas, medan de sistnämnda har fått tillämpas såvitt gäller indexförändringar fram till den tidpunkt då prisstoppet infördes (med vissa olika lösningar). Nu föreslås i propositionen dels att bestämmelser i denna fråga skall tas in i den nya lagen, dels att båda typerna av avtal skall omfattas vid beslut om prisreglering.

Regeringens förslag möter kritik i motionerna 1989/90:Fi10 (fp), 1989/90:Fi11 (fp) och 1989/90:Fi7 (c). Avtal om prishöjningar som har ingåtts innan en beslutad prisreglering träder i kraft bör inte beröras av denna, anser motionärerna. Detta borde gälla vare sig avtalen är förenade med prisjusteringsklausuler eller inte. I sistnämnda motion sågs att förslaget i propositionen strider mot allmänt tillämpade rättsgrundsatser.

Regeringen medger i propositionen (s. 33) att dessa rättsgrundsatser kan tala för att alla avtal där prisfrågan har fått en civilrättsligt bindande reglering bör få fullföljas utan hinder av senare beslutad prisreglering. En sådan ordning skulle dock enligt regeringen möta invändningar från prispolitisk och regleringsteknisk synpunkt. Det skulle framstå som otillfredsställande om vissa säljare under ett prisstopp tilläts höja sina priser i enlighet med avtal, medan köparna av berörda varor och tjänster inte hade möjlighet att kompensera sig för dessa prishöjningar. När det gäller de civilrättsliga konsekvenserna av förslaget anför regeringen (s. 35) att det är en fråga som domstolarna ytterst får avgöra enligt vanliga köprättsliga regler. Samma inställning, framgår det av propositionen (s. 101), har lagrådet kommit fram till vid sin prövning av förslaget. Lagrådet konstaterar att de föreslagna bestämmelserna saknar motsvarighet i gällande lag men avstyrker dock inte förslaget.

Näringsutskottet ansluter sig till regeringens förslag i denna del. Om en prisreglering införs bör de prisreglerande åtgärderna träffa aktuella

näringsidkare i olika led så likformigt som möjligt. Under gällande prisstopp på t.ex. elkraft skulle råkraftsproducenterna med motionärernas förslag kunna höja priserna på högspänd elkraft, vilka normalt justeras enligt avtal med indexklausuler, medan eldistributörerna skulle vara förhindrade att genomföra motsvarande prisförändringar. Även andra sådana otillfredsställande konsekvenser skulle kunna uppstå om lagen utformas enligt motionärernas tankegångar.

Självfallet bör ambitionen vid lagstiftning vara att det inte införs lagbestämmelser som kan få retroaktiv verkan. Om de här beskrivna prisavtalen — både de med och de utan indexklausuler — undantogs från möjlighet till prisreglering skulle emellertid, som har visats, betydande negativa effekter från prisregleringssynpunkt kunna uppkomma. Näringsutskottet avstyrker sålunda de tre motionerna i berörda delar.

Enligt regeringens förslag skall den nya prisregleringslagen möjliggöra *reglering av marginaler* och andra i priset "ingående delar". Förutom marginalerna på produkterna skall även företagens priskalkylering kunna regleras. Nya varor som tillförs marknaden under gällande prisreglering omfattas inte av denna. På områden med snabbt skiftande varusortiment — t.ex. inom sko- och textilområdena — har en prisreglerande åtgärd därför effekt endast till dess att varusortimentet byts ut. På sådana områden, sägs det i propositionen (s. 36), skulle bara en prisreglering i form av marginalstopp eller andra regleringar av kalkyleringsförfarandet ha möjlighet att förhindra en allvarlig prisstegring. Regeringen är medveten om att det skulle vara förenat med stora praktiska svårigheter — såväl för företagen som för berörda myndigheter — att genomföra en marginalreglering. Även om så är fallet bör man enligt regeringen inte frånhända sig möjligheten att för vissa speciella fall kunna ingripa med denna åtgärd.

I motion 1989/90:Fi10 (fp) framförs invändningar emot den föreslagna bestämmelsen (32 §). Innebörden av denna är oklar, anmärks det. Att utan närmare definition föra in begreppen marginal och "i priset ingående delar" i en lag som djupt kan ingripa i enskildas rätt är inte acceptabelt, anser motionären. Han kan dock godta förslaget om marginalreglering såvitt gäller en lagstiftning för krissituationer med varuknapphet.

Som tidigare har nämnts går näringsutskottet inte in på frågan om i vilka situationer prisregleringar skall kunna tillgripas.

Näringsutskottet instämmer emellertid i regeringens bedömning att den nya prisregleringslagen bör innefatta en bestämmelse som möjliggör reglering av marginaler m.m. En sådan reglering kan behöva tillgripas i vissa speciella fall. Det går dock inte, som också anförs i propositionen, att i förväg fastställa hur en sådan reglering praktiskt skall utformas i alla möjliga situationer. Detta måste avgöras i det särskilda fallet beroende på vad som är mest ändamålsenligt med avseende på det berörda området. Lösningen av de olika tekniska frågor som kan uppkomma vid en marginalreglering måste därför anförtros åt regeringen och de tillämpande myndigheterna. I likhet

med regeringen anser näringsutskottet att det är väsentligt att den berörda regleringen utformas på ett sådant sätt att den hämmar konkurrensen så litet som möjligt. Den nu berörda delen av motion 1989/90:Fi10 (fp) bör inte, menar näringsutskottet, föranleda någon ändring i lagförslaget.

I likhet med vad som gäller för närvarande föreslås i propositionen att prisregleringar inte skall kunna omfatta annat än försäljningar på den inhemska marknaden. Den nya lagen skall sålunda inte avse *import- och exporthandel*.

Lagförslaget beaktar inte, anförs det i motion 1989/90:Fi9 (mp), det faktum att många komplicerade produkter är sammansatta av såväl svenskproducerade som importerade detaljer. Motionärens resonemang utmynnar i ett yrkande om att riksdagen av regeringen skall begära en komplettering av lagförslaget så att det klargörs hur det skall vara möjligt att i framtiden särskilja vad som är svenskproducerade resp. importerade varor.

Yrkandet torde ha sin grund i ett missförstånd. Såväl den nuvarande prisregleringslagen som den föreslagna omfattar vidareförsäljning inom landet av en importerad vara. Motsvarande gäller för en försäljning av en vara inom landet från en tillverkare till en exportör. Det är alltså bara försäljningen till och från landet som inte berörs av en prisreglering. Det finns också anledning att erinra om att en inhemsk tillverkare, som i sin produktion av en vara utnyttjar importerade detaljer, under gällande pristopp inte utan särskilt tillstånd kan höja priset på varan till följd av inträffade prisstegringar på insatsvarorna oavsett om dessa är svensktillverkade eller importerade. Mot bakgrund av det sagda bör det aktuella yrkandet i motion 1989/90:Fi9 (mp) avslås av riksdagen.

Förutom tillhandahållande av varor och tjänster föreslås den nya prisregleringslagen omfatta *vissa upplåtelser*. Sålunda skall upplåtelser av rätt att på fastighet avverka skog eller där ta torv, lera, grus, sten och annat omfattas. Detsamma skall gälla i fråga om överlåtelse och upplåtelser av immateriella förmögenhetsrättigheter, såsom upphovsrätt till litterära eller konstnärliga verk, patenträtt m.m.

Förslaget innebär i huvudsak ingen förändring jämfört med nuvarande förhållanden. De aktuella upplåtelseerna har omfattats av lagstiftningen på prisregleringsområdet sedan år 1945. Dock gäller att prisregleringar på dessa områden har visat sig vara svåra att genomföra i praktiken. Anledningen till detta är svårigheten att för upplåtelsen fastställa ett s.k. stoppris, dvs. det pris som tillämpades vid tidpunkten för införandet av prisregleringen. För t.ex. en skogsavverkningsrätt kan kvalitetsskillnader, avverkningstrakternas olika belägenhet, etc. försvåra fastställandet av ett stoppris. Sedan år 1984 har därför skogsavverkningsrätt undantagits från tillämpningen av allmänna pristopp. Motsvarande undantag har gjorts beträffande immateriella förmögenhetsrättigheter. Dessa undantag motiverar dock inte enligt regeringen att det görs undantag i den nya lagen för berörda upplåtelser. Former för prissättning kan komma fram som gör det möjligt att i framtiden

tillämpa prisregleringar också på dessa områden, sägs det i propositionen (s. 26). De angivna upplåtelseerna bör därför tas med i lagen, anser regeringen.

Den motsatta slutsatsen borde dras, anför det i motion 1989/90:Fi7 (c). Så länge det inte finns praktiska möjligheter att tillämpa prisreglerande åtgärder på nämnda områden bör dessa inte omfattas av lagen, anser motionärerna och föreslår att propositionen avslås i denna del.

När de berörda upplåtelseerna infördes i prisregleringslagstiftningen år 1945 motiverades det med att det förelåg behov av priskontroll i fråga om bl.a. förlagsrätt till film och s.k. rotköp av ved (se prop. 1945:17 s. 51 f.).

Liknande behov kan uppkomma i framtiden beträffande dessa eller andra upplåtelseer. Enligt näringsutskottets mening bör motionärernas yrkande inte föranleda någon ändring i det framlagda lagförslaget. Liksom för närvarande får det ankomma på regeringen eller den administrativa myndigheten att från fall till fall pröva om och i vilken utsträckning en föreskrift om t.ex. allmänt prisstopp skall tillämpas för berörda upplåtelseer.

Stockholm den 23 november 1989

På näringsutskottets vägnar

Rune Jonsson

Närvarande: Rune Jonsson (s), Per Westerberg (m), Åke Victorsson (s), Per-Ola Eriksson (c), Birgitta Johansson (s), Nic Grönvall (m), Reynoldh Furustrand (s), Gunnar Hökmark (m), Gudrun Norberg (fp), Rolf L Nilson (vpk), Lars Norberg (mp), Leif Marklund (s), Mats Lindberg (s), Sven-Åke Nygårds (s), Isa Halvarsson (fp), Kjell Ericsson (c) och Barbro Andersson (s).

Avvikande meningar

1. Inledande bestämmelse

Per Westerberg (m), Nic Grönvall (m), Gunnar Hökmark (m), Gudrun Norberg (fp) och Isa Halvarsson (fp) anser att den del av yttrandet som börjar med "Samma inställning" och slutar med "menar näringsutskottet" bort ha följande lydelse:

De prisregleringar som har tillämpats sedan början av 1970-talet har emellertid för berörda företag inneburit inte bara intäktsbortfall till följd av att man under prisstopp inte har kunnat kompensera sig för inträffade kostnadsökningar utan också administrativt merarbete och därmed förenade kostnader. Med en prisreglerande åtgärd har alltid följt omfattande kontakter och diskussioner med den administrativa myndigheten — nuvarande statens pris- och konkurrensverk (SPK).

Detta har särskilt gällt vid krav på förhandsanmälningsskyldighet, då företagen har haft att för SPK redovisa planerade prishöjningar och skälen för dessa. Inte sällan har SPK härvid krävt förnyade redovisningar med ingående specifikationer av orsakerna till de planerade prisstegringarna. Företagen har också drabbats av merkostnader på grund av omtryckning av prislister och meddelanden till kunder, m.m. Näringsutskottet anser därför att det finns uppenbara skäl för att i prisregleringslagen skall införas en bestämmelse liknande den i ransoneringslagen i enlighet med kraven i motionerna 1989/90:Fi10 (fp) och 1989/90:Fi11 (fp).

2. Prisregleringars effekt på ingångna avtal

Per-Ola Eriksson (c), Gudrun Norberg (fp), Isa Halvarsson (fp) och Kjell Ericsson (c) anser att den del av yttrandet som börjar med "Näringsutskottet ansluter" och slutar med "berörda delar" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet ansluter sig till motionärernas förslag. En allmänt vedertagen och normalt tillämpad rättsgrundsats är att lagstiftning inte skall kunna få retroaktiv verkan. De skäl som anförs i propositionen för att de berörda prisavtalen skall omfattas av prisreglering har inte, anser näringsutskottet, sådan styrka att man bör göra avsteg från denna grundsats. Finansutskottet bör utarbeta erforderliga ändringar i lagförslaget i enlighet med kraven i motionerna 1989/90:Fi10 (fp), 1989/90:Fi11 (fp) och 1989/90:Fi7 (c).

3. Reglering av marginaler

Per Westerberg (m), Nic Grönvall (m), Gunnar Hökmark (m), Gudrun Norberg (fp) och Isa Halvarsson (fp) anser att den del av yttrandet som börjar med "Näringsutskottet instämmer" och slutar med "i lagförslaget" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet instämmer emellertid i vad som anförs i motion 1989/90:Fi10 (fp) om att grunden för och den praktiska utformningen av den föreslagna regleringen av marginaler m.m. är bristfälligt redovisad i propositionen. Att en bestämmelse som till sin innebörd är oklar införs i lagen kan inte utan mycket starka skäl godtas — särskilt inte när den enskildes rätt berörs. Ett sådant starkt skäl föreligger om bestämmelsen tar sikte på förhållanden som kan uppstå vid krig eller krissituationer. Näringsutskottet anser därför att det i propositionen framlagda förslaget om reglering av marginaler m.m. kan accepteras endast vid sådana situationer.

4. Vissa upplåtelser

Per-Ola Eriksson (c), Gudrun Norberg (fp), Lars Norberg (mp), Isa Halvarsson (fp) och Kjell Ericsson (c) anser att den del av yttrandet som börjar med "Liknande behov" och slutar med "berörda upplåtelser" bort ha följande lydelse:

Näringsutskottet delar motionärernas uppfattning att överlåtelser och upplåtelser av immateriella förmögenhetsrättigheter och upplåtelser av skogsavverkningsrätt m.m. inte bör beröras av den nya prisregleringslagen. Som redan nämnts har dessa områden undantagits vid tillämpningen av allmänna prisstopp under senare år. Med bifall till det nu aktuella yrkandet i motion 1989/90:Fi7 (c) bör riksdagen avslå propositionen såvitt här är i fråga.

1989/90:FiU9
Bilaga 2

Bostadsutskottets yttrande 1989/90:BoU1y

Ny prisregleringslag

Till finansutskottet

Finansutskottet beslöt den 7 november 1989 bereda bostadsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1989/90:21 om en ny prisregleringslag jämte de motioner som kunde komma att väckas med anledning av propositionen. Bostadsutskottet behandlar i detta yttrande förslaget i vad avser frågor om hyresstopp jämte motioner med anknytning härtill.

Sammanfattning

Bostadsutskottet tillstyrker förslaget till ny prisregleringslag i vad avser frågor med anknytning till hyresområdet. Motionsyrkanden (m), (fp) och (c) om att lagen på detta område inte skall vara tillämplig i fredstid, liksom ett motionsyrkande (vpk) om att tillämpningsområdet skall utsträckas ytterligare, avstyrks av utskottet. Även övriga motionsyrkanden avstyrks av utskottet.

Avvikande meningar har avgivits bl.a. till förmån för motionsförslag om avslag på propositionen samt förutsättningarna för lagens tillämpning.

Propositionen

I proposition 1989/90:21 föreslås riksdagen anta ett förslag till prisregleringslag.

Den nya lagen skall ersätta den nu gällande allmänna prisregleringslagen (1956:236). I förhållande till dagens lagstiftning innebär den nya lagen bl.a. att möjligheter skall finnas att införa hyresstopp för bostads- och lokalhyror under i princip samma förutsättningar som gäller för övrig prisreglering.

Motionerna

I detta yttrande behandlas följande motioner väckta med anledning av proposition 1989/90:21.

1989/90:Fi7 av Gunnar Björk m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beträffande prisreglering på hyresmarknaden avslår proposition 1989/90:21 i denna del i enlighet med det anförda,

1989/90:Fi8 av Lars Tobisson m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen avslår 8 och 9 §§ regeringens förslag till ny prisregleringslag i enlighet med vad som ovan anförts,

1989/90:FiU9
Bilaga 3

1989/90:Fi9 av Carl Frick (mp) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens proposition 1989/90:21,

1989/90:Fi10 av Bengt Rosén (fp) vari yrkas

1. att riksdagen bestämmer lagens tillämpningsområde till vad som anförts i motionen,

1989/90:Fi11 av Anne Wibble m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen avslår propositionen i vad avser tillämpning av prisreglering i fredstid,

1989/90:Fi12 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår förslaget i lagens 35 § att hyresstopp skall vara tidsbegränsat till högst sex månader,

2. att riksdagen beslutar om sådan utformning av den nya prisregleringslagen att den skall kunna utnyttjas offensivt som ett mer reguljärt inslag i den ekonomiska politiken i fredstid än vad regeringen föreslår i propositionen.

Utskottet

Den av regeringen föreslagna nya prisregleringslagen är utformad som en beredskapslag avsedd att tillämpas i första hand i krigs- och krissituationer. Den innebär också att en framtida tillämpning kan göras mer enhetlig och omfatta i stort sett alla verksamheter som är av betydelse för samhällsekonomin. I detta yttrande behandlas proposition och motioner såvitt rör frågan om möjligheten att med stöd av lagen införa hyresstopp för bostäder och lokaler m.m.

Det framlagda förslaget innebär bl.a. att regeringen skall ges befogenhet att meddela föreskrifter om hyresstopp — en typ av föreskrifter som i dag endast kan meddelas av riksdagen genom lag. Enligt föredragande statsrådets mening torde i och för sig de s.k. bruksvärdesreglerna och bestämmelserna om förhandlingsordning m.m. åtminstone under normala förhållanden utgöra en garanti mot från samhällssynpunkt skadliga hyreshöjningar när det gäller bostadshyror. Samtidigt är det enligt statsrådet inte uteslutet att statsmakterna under vissa förhållanden kan finna ett hyresstopp motiverat av stabiliseringspolitiska skäl. En förutsättning för att ett hyresstopp skall kunna användas som ett medel i detta syfte anges vara att de aktuella föreskrifterna kan meddelas av regeringen i samma ordning som andra prisreglerande åtgärder.

Enligt förslaget bör bestämmelserna om hyresstopp omfatta hyror för såväl bostadslägenheter som lokaler och kunna sättas i tillämpning dels om landet är i krig eller i krigsfara, dels om det av någon annan orsak finns risk för en allvarlig stegring av hyrorna. Den sist angivna förutsättningen ansluter till förutsättningarna för att i fred tillämpa

övriga bestämmelser om prisreglerande åtgärder i lagförslaget. Hyresstopp föreslås således — förutom vid krig eller krigsfara — endast kunna förekomma när inträdda eller befarade hyresstegringar hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen. Om en reglering av hyrorna under fredsförhållanden skulle anses nödvändig av andra skäl, t.ex. som ett inslag i bostadspolitiken, bör detta enligt förslaget liksom hittills kräva särskild lagstiftning av riksdagen.

De föreslagna bestämmelserna om hyresstopp innebär i korthet följande. Regeringen ges rätt att under de ovan angivna förutsättningarna meddela föreskrifter om hyresstopp. Härvid får den som hyr ut en lägenhet eller en lokal inte utan tillstånd ta ut en högre hyra för lägenheten än den som tillämpades en viss angiven dag — stopphyra (34 §). En föreskrift om stopphyra skall avse hyran för en viss bestämd tid, dock högst sex månader (35 §). Även om en högre hyra har bestämts för den tid hyresstoppet avser innan stoppet trädde i kraft skall föreskriften om hyresstopp gälla (37 §). Om så erfordras kan ett hyresstopp omfatta hela eller del av landet (38 §).

Förslaget om införande av en ny prisregleringslag avvisas i sin helhet i motion Fi9 (mp). Det behövs enligt motionären en fungerande prisregleringslag. Enligt honom är det också bra att lagen föreslås utvidgad till att omfatta bl.a. hyror. Däremot innehåller det framlagda lagförslaget enligt hans mening ett antal svåra brister och osäkerheter som måste rättas till. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 1 att regeringsförslaget skall avslås och att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett nytt förslag.

Frågor som ur olika aspekter tar upp prisregleringslagens tillämpning på hyresområdet m.m. tas upp i sju motionsyrkanden.

Motionärerna i motion Fi7 (c) instämmer i regeringens bedömning att det under extraordinära förhållanden som krig eller krigsfara bör finnas en möjlighet att via en fullmaktslag ingripa på hyresmarknaden med ett hyresstopp. Däremot anser de inte att lagen skall göras tillämplig på denna marknad under fredstida förhållanden. Dessutom måste enligt motionärernas mening tas i beaktande att den ordning för hyressättning och förhandling som gäller på hyresmarknaden minskar riskerna för att hyresstopp skall behöva tillgripas. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 1 att regeringsförslaget skall avslås i vad avser prisreglering på hyresmarknaden under andra förhållanden än krig och krigsfara. Yrkanden med i princip samma innebörd förs också fram i motionerna Fi8 (m), Fi10 (fp) yrkande 1 samt Fi11 (fp) yrkande 1.

Sverige behöver enligt vänsterpartiet kommunisternas partimotion Fi12 en enhetlig och heltäckande prisregleringslag. Enligt motionärernas mening är det nödvändigt att i situationer med en hög prisutvecklingstakt kunna slå till bromsarna. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 2 att prisregleringslagen skall kunna användas betydligt mer offensivt. Förutsättningarna för lagens tillämpning bör enligt motionärernas mening därför inte begränsas till krig eller krigsfara. Lagen bör kunna tillämpas när det finns hot om eller tecken på att priserna eller hyrorna tenderar att öka.

Motionärerna ställer sig positiva till att den föreslagna prisregleringslagen även omfattar hyresstopp för bostäder och lokaler. Däremot bör det enligt deras mening inte finnas någon längsta tid för ett hyresstopp såsom föreslås i lagförslagets 35 §. Med hänvisning härtill hemställs i motionens yrkande 1 att förslaget avslås i denna del och att det aktuella lagrummet utgår.

Utskottet behandlar först förslaget i motion Fi9 (mp) om *avslag på propositionen*.

Det finns en bred enighet om att det även i framtiden behövs en lagstiftning för prisregleringar i extraordinära krissituationer såsom krig, krigsfara och avspärning. Den i dag gällande allmänna prisregleringslagen är från 1956. Det finns enligt utskottets mening bl.a. mot bakgrund härav och med hänsyn till att ett så viktigt område som hyresområdet inte omfattas av lagen ett behov av en modernisering och reformering av lagstiftningen. Enligt utskottets mening tjänar det nu framlagda förslaget dessa syften. Bostadsutskottet är sålunda inte berett att ställa sig bakom förslaget i motion Fi9 (mp) yrkande 1 om att propositionen skall avvisas i sin helhet. Motionsyrkandet bör således avstyrkas av riksdagen. Frågan om förutsättningarna för den nya lagens tillämpning m.m. behandlar utskottet i det följande.

Beträffande *förutsättningarna för lagens tillämpning* på hyresområdet vill bostadsutskottet anföra följande.

Som framhålls i regeringsförslaget är den nya prisregleringslagen utformad som en beredskapslag avsedd att i första hand tillämpas i krigs- och krissituationer. Det är enligt utskottets mening närmast en självklarhet att prisreglerande åtgärder måste kunna tillgripas i de nu nämnda situationerna. Detta kommer också till uttryck bl.a. genom att lagen föreslås automatiskt träda i tillämpning när landet kommer i krig. Naturligtvis måste bestämmelserna i denna del omfatta också hyresområdet. Samtidigt finns det enligt utskottets mening andra för landet allvarliga situationer där prisregleringar på hyresområdet i form av hyresstopp bör kunna förekomma. Det gäller situationer där den ekonomiska balansen av någon annan orsak än de tidigare nämnda är rubbad eller hotad. Som framhålls i propositionen kan det här vara fråga om situationer av mycket olika slag. Gemensamt för dessa situationer är dock att det skall föreligga en risk för att de inträdda eller befarade prisstegringarna eller hyreshöjningarna till följd härav är sådana att de hotar att rubba den samhällsekonomiska balansen. Däremot bör, som framgår av regeringsförslaget, en reglering av hyrorna av andra skäl, t.ex. på bostadspolitiska grunder, liksom hittills kräva särskild lagstiftning. I dessa fall skall sålunda prisregleringslagen inte vara tillämplig.

Sammanfattningsvis finner bostadsutskottet förslaget till ny prisregleringslag väl avvägt vad gäller förutsättningarna för lagens tillämpning på hyresområdet. Utskottet är sålunda inte berett att förorda en begränsning av den nya lagens tillämpning i detta avseende till att enbart avse krissituationer vid krig eller krigsfara såsom föreslås i motionerna Fi7 (c), Fi8 (m), Fi10 (fp) samt Fi11 (fp). Utskottet är inte heller

berett att ställa sig bakom förslaget i vänsterpartiet kommunisternas partimotion om att lagens tillämpningsområde skall vidgas i förhållande till regeringsförslaget.

När det gäller frågan om *tiden för ett hyresstopp* vill utskottet anför följande.

Av lagförslaget framgår att en föreskrift om prisreglering eller hyresstopp skall avse en viss tid, dock högst ett år varje gång. Vid utgången av denna tid upphör föreskriften automatiskt att gälla om regeringen inte dessförinnan har meddelat en föreskrift om förlängning. Regeringens beslut att sätta lagen i kraft eller förlänga tillämpningen av den skall underställas riksdagen inom en månad från det att föreskriften utfärdats. En föreskrift om stopphyra får emellertid inte avse längre tid än högst sex månader. Däremot är det möjligt för regeringen att under den tid bestämmelserna om hyresstopp äger tillämpning fatta beslut om stopphyra vid mer än ett tillfälle och därmed också för en period som sammantaget överstiger sex månader. Vad i vänsterpartiet kommunisternas partimotion Fi12 (vpk) yrkande 1 förordats om att en föreskrift om stopphyra inte skall tidsbegränsas är därmed i praktiken tillgodosett vid ett riksdagens bifall till det nu föreliggande lagsförslaget. En tillstyrkan till motionen i denna del kan därmed inte anses fylla något reellt syfte.

Stockholm den 21 november 1989

På bostadsutskottets vägnar

Agne Hansson

Närvarande: Agne Hansson (c), Oskar Lindkvist (s), Magnus Persson (s), Knut Billing (m), Lennart Nilsson (s), Erling Bager (fp), Hans Göran Franck (s), Bertil Danielsson (m), Nils Nordh (s), Rune Evensson (s), Gunnar Nilsson (s), Jan Sandberg (m), Siw Persson (fp), Birger Andersson (c), Jan Strömdahl (vpk), Kjell Dahlström (mp) och Britta Sundin (s).

Avvikande meningar

1. Avslag på propositionen

Kjell Dahlström (mp) anser att den del av utskottets yttrande som under rubriken Utskottet börjar med "Det finns" och slutar med "det följande" bort ha följande lydelse:

Det behövs, som framhålls i motion Fi9 (mp), en fungerande prisregleringslag. Denna lag bör dock inte ges den restriktiva och begränsade utformning som det nu föreliggande lagförslaget har fått. Även om förslaget i förhållande till dagens lagstiftning bl.a. innehåller den förbättringen att hyressektorn ingår i tillämpningsområdet är förslaget som helhet betraktat behäftat med allvarliga brister. En sådan mycket påtaglig brist är att det helt dominerande framtida hotet

— den pågående och starkt ökande miljöförstöringen — inte har beaktats när det gäller tillämpningen av lagen. Förslaget bör sålunda avvisas, och det bör uppdras åt regeringen att återkomma till riksdagen med ett förslag med den inriktning som förordats i motion Fi9 (mp).

2. Förutsättningarna för lagens tillämpning

Agne Hansson (c), Knut Billing (m), Erling Bager (fp), Bertil Danielsson (m), Jan Sandberg (m), Siw Persson (fp) och Birger Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som under rubriken Utskottet börjar med "Som framhålls" och slutar med "till regeringsförslaget" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det under extraordinära omständigheter som krig eller krigsfara bör finnas möjlighet att via en fullmaktslag ingripa på hyresmarknaden med ett hyresstopp. De skäl som kan motivera så långtgående hyresreglerande åtgärder i dessa situationer gör sig dock inte gällande under fredstida förhållanden. Inom den genomreglerade sektor som hyresområdet utgör finns det enligt utskottets mening inte något utrymme för ytterligare reglerande åtgärder av den typ som förslaget till prisregleringslag innefattar. Det kan enligt utskottets mening starkt ifrågasättas om en prisreglering kan vara ändamålsenlig som ekonomiskt-politiskt medel i någon enda fredstida situation. De hittillsvarande erfarenheterna av åtgärder med denna inriktning tyder på att prisregleringar inte i något läge är adekvata medel i stabiliseringspolitiken. Vad som erfordras är i stället en riktigt utformad generell ekonomisk politik som ger en väl fungerande marknad med en effektiv konkurrens.

Mot bakgrund av det nu anförda bör enligt utskottets mening den nya prisregleringslagen i vad avser hyresområdet begränsas till att avse krissituationer vid krig eller krigsfara i enlighet med förslagen i motionerna Fi7 (c), Fi8 (m), Fi10 (fp) samt Fi11 (fp). Regeringens förslag i denna del bör sålunda avvisas av riksdagen liksom förslaget i vänsterpartiet kommunisternas partimotion.

3. Förutsättningarna för lagens tillämpning

Jan Strömdahl (vpk) anser att den del av utskottets yttrande som under rubriken Utskottet börjar med "Som framhålls" och slutar med "till regeringsförslaget" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening behöver Sverige en enhetlig och heltäckande prisregleringslag. Som framhålls i vänsterpartiet kommunisternas partimotion medför den fortgående maktkoncentrationen bl.a. till följd av kartell- och monopolbildningar ofta en obefogad överprissättning. Det måste därför finnas möjligheter för statsmakterna att möta denna utveckling med effektiva prisreglerande åtgärder. Detta krav gör sig naturligtvis inte bara gällande i krigssituationer utan även under fredstida förhållanden. Inte minst utvecklingen på hyresområdet visar på behovet av att kunna vidta åtgärder med denna inriktning.

Bostadsutskottet delar mot bakgrund av det nu anförda förslaget i vänsterpartiet kommunisternas partimotion om att förutsättningarna

för prisregleringslagens tillämpning inte bör begränsas till krig eller krigsfara. Lagen bör i stället ges en utformning som gör den till ett offensivt och mera reguljärt inslag i den ekonomiska politiken. För att prisregleringslagen skall kunna användas på det nu förordade sättet bör den kunna tillämpas redan när det föreligger hot om eller tecken på ökande priser eller hyror. Genom att i lagen inrymma denna möjlighet till ingripanden mot bl.a. hyreshöjningar kommer den enligt utskottets mening att verka återhållande på hyresutvecklingen.

Vad utskottet med anslutning till vänsterpartiet kommunisternas partimotion Fi12 yrkande 2 och med anledning av regeringens förslag anfört om förutsättningarna för prisregleringslagens tillämpning bör enligt utskottets mening ligga till grund för den fortsatta beredningen av förslaget. Utskottets ställningstagande i denna del innebär att motionerna Fi7 (c), Fi8 (m), Fi10 (fp) samt Fi11 (fp) bör avvisas av riksdagen.

4. Tiden för ett hyresstopp

Agne Hansson (c), Knut Billing (m), Erling Bager (fp), Bertil Danielsson (m), Jan Sandberg (m), Siw Persson (fp) och Birger Andersson (c) anser att den del av utskottets yttrande som under rubriken Utskottet börjar med "Av lagförslaget" och slutar med "reellt syfte" bort ha följande lydelse:

Utskottets principiella inställning är att prisregleringslagen endast bör vara tillämplig i krissituationer vid krig eller krigsfara. Vad i vänsterpartiet kommunisternas partimotion föreslagits beträffande tiden för ett prisstopp under fredstida förhållanden saknar därmed aktualitet. Motionsyrkandet bör därför avvisas av riksdagen.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Inledning	1
Propositionen	2
Motionerna	2
Utskottet	4
Förslaget till ny prisregleringslag	5
Prisregleringslagens tillämpning	5
Områden för prisreglering	6
Hysesstopp	6
Avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering	8
Reglering av marginaler m.m.	8
Nyttjanderätt till varor m.m.	9
Försäljning till och från utlandet	10
Tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmelser ..	10
Prisregleringslagen i övrigt samt lag om ändring i förfogandelagen	11
Redovisningen av lagförslag i propositioner	11
Hemställan	11
Reservationer	13
1. Avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag (mom. 1) (mp)	13
2. Avslag på propositionen och begäran om ett nytt förslag (mom. 1, motiveringen) (m, fp, c)	14
3. Prisregleringslagens tillämpning (mom 2) (m, fp, c) ..	14
4. Prisregleringslagens tillämpning (mom. 2) (vpk)	16
5. Prisregleringslagens tillämpning (mom. 2) (mp)	17
6. Hysesstopp (mom. 3) (m, fp, c)	18
7. Avtal med prisjusteringsklausul och andra avtal som ingåtts före ett beslut om prisreglering (mom. 5) (c)	18
8. Nyttjanderätt till varor m.m. (mom 7) (c, mp)	19
9. Tillägg till prisregleringslagens inledande bestämmel- ser (mom. 9) (m, fp, c)	20
Särskilda yttranden	21
1. Områden för prisreglering (m, fp)	21
2. Försäljning till och från utlandet (mom. 8) (mp)	21
— — —	
Bilaga 1 Propositionens lagförslag	22
Bilaga 2 Näringsutskottets yttrande 1989/90:NU4y	31
Bilaga 3 Bostadsutskottets yttrande 1989/90:BoU1y	38

